

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Προπτυχιακών Φοιτητριών & Φοιτητών
Των Παιδαγωγικών Τμημάτων

EduTopia

18 & 19 Μαΐου 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Προπτυχιακών φοιτητριών & φοιτητών
των Παιδαγωγικών Τμημάτων

18 & 19 Μαΐου 2024

Οργάνωση:
Τμήμα Επιστημών της
Προσχολικής Αγωγής και του
Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
(Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)
&
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής
Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)

Αίθουσα Πολλαπλών
Χρήσεων
«Κορνήλιος Καστοριάδης»

EduTopia

*EduTopia / ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Προπτυχιακών
Φοιτητριών & Φοιτητών των Παιδαγωγικών Τμημάτων (2023-24)*

Επιμέλεια:

Θεοδωροπούλου Έλενα

Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τσιμπιδάκη Ασημίνα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σάββατο, 18 Μαΐου 2024

1^η Συνεδρία
Κεντρικές Ομιλίες

Προσκεκλημένος ομιλητής:

Τερζίδης Άγης

PhD, Παιδίατρος, Γενικός Γραμματέας των ΓΙΑΤΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΓτΚ) Ελλάδας, Ακαδημαϊκός Σύμβουλος στο ΠΜΣ "Παγκόσμια υγεία - Ιατρική των Καταστροφών", Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Προκλήσεις στην ανθρωπιστική δράση τον 21ο αιώνα, τα προγράμματα των ΓΙΑΤΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΓτΚ) Ελλάδας

Σε ένα παγκοσμιοποιημένο διεθνές περιβάλλον αυξανόμενης βίας, όπου οι συνέπειες της κλιματικής αστάθειας είναι πλέον προφανείς, οι ανθρωπιστικές παρεμβάσεις καθίστανται όλο και πιο δύσκολες. Η απροθυμία δημιουργίας «ανθρωπιστικών διαδρόμων», οι απειλές κατά του υγειονομικού προσωπικού, η στοχοποίηση των νοσοκομείων αλλά και η απαξίωση των αρχών του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου είναι μερικοί από τους παράγοντες που συντελούν στην ολοένα και αυξανόμενη αδυναμία των ΜΚΟ να παρέμβουν αποτελεσματικά στις ανθρωπιστικές κρίσεις. Οι ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (ΓτΚ) Ελλάδας είναι μία οργάνωση που αναπτύσσει δράσεις σε πολλά σημεία του κόσμου, και είναι μέλος ενός διεθνούς δικτύου που προσπαθεί να δώσει λύσεις άμεσης ανακούφισης, αλλά και να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την περαιτέρω ανάπτυξη του διεθνούς ανθρωπιστικού κινήματος.

Προσκεκλημένη ομιλήτρια:

Δρ. Αιμιλία Δουκέλη

Αστυνόμος Α' [Ε.Κ.], Τμηματάρχης του Τμήματος Καινοτόμων Δράσεων και Στρατηγικής, Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

Ενημερωμένα παιδιά σημαίνει ενδυναμωμένοι ψηφιακοί πολίτες του μέλλοντος

Το διαδίκτυο εισήγαγε νέες ευκαιρίες στην επιχειρηματικότητα, την επικοινωνία, ενώ ενίσχυσε τους τρόπους αλληλεπίδρασης των χρηστών. Στον αντίποδα, η πλειονότητα των εγκλημάτων πλέον έχουν ψηφιακή συνιστώσα ακόμη και όταν τα εγκλήματα διαπράττονται εκτός του διαδικτύου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα παιδιά, τους ψηφιακούς πολίτες του μέλλοντος και του ρόλου που διαδραματίζουν τα εργαλεία που προσφέρουν οι σύγχρονες τεχνολογίες στην εκπαίδευση, την κοινωνικοποίησή τους, την επικοινωνία και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, προπάντων, σε μία εποχή που η ραγδαία ανάπτυξη του διαδικτύου, προσφέρει σημαντικές αυτοματοποιημένες εξυπηρετήσεις, ενώ, παράλληλα η παρουσία και η δράση των κακόβουλων χρηστών εντοπίζεται σε όλες τις μορφές εγκλημάτων που δεν απαιτούν αυτοπρόσωπη παρουσία δράστη και θύματος για τη διάπραξή τους. Υποθέσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων, πορνογραφίας ανηλίκων, προσβολής γενετήσιας αξιοπρέπειας, σεξουαλικού εκβιασμού και εξαναγκασμού, ανταλλαγής σεξουαλικών μηνυμάτων ή γυμνών φωτογραφιών μέσω διαδικτύου ή μέσω κινητών τηλεφώνων, διαδικτυακού εκφοβισμού αλλά και ψευδεπίγραφων προφίλ που συκοφαντούν και απειλούν ανηλίκους είναι μερικές από τις υποθέσεις που αφορούν τη διαδικτυακή ζωή των ανηλίκων και συνθέτουν καθημερινότητα για την Υπηρεσία μας.

2^η Συνεδρία Ειδική Αγωγή & Ψυχολογία

Βιβλιογραφική ανασκόπηση για τις γλωσσικές διαταραχές ατόμων με Σύνδρομο Down

Ταχλιαμπούρη Ασημίνα
ashtahliampouri@hotmail.com

Επίβλεψη: Κατσαρού Δήμητρα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστημίου
Αιγαίου
d.katsarou@aegean.gr

Το σύνδρομο Down (DS) είναι μια γενετική διαταραχή που προκαλείται από ένα επιπλέον αντίγραφο του χρωμοσώματος 21. Έχει συχνότητα εμφάνισης περίπου σε 1 στις 700 γεννήσεις (Martin et al., 2009) με την πλειονότητα των ατόμων με σύνδρομο Down να έχουν κάποια μορφή μαθησιακής δυσκολίας. Ο μέσος όρος νοητικού δυναμικού είναι 50, με το πιο συνηθισμένο εύρος νοητικού δυναμικού να κυμαίνεται από 30 έως 70) (Charman & Hesketh, 2000). Η εργασία ακολούθησε τη μεθοδολογία της ανασκόπησης με συγκεκριμένες λέξεις κλειδιά με κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού. Μελετήθηκαν άρθρα δημοσιευμένα σε περιοδικά τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά σχετικά με έρευνες που έχουν γίνει με έμφαση στις γλωσσικές διαταραχές στα παιδιά με σύνδρομο Down. Τα άρθρα αποτελούν μια εκτενή εξέταση ποικίλων πτυχών που σχετίζονται με το σύνδρομο Down και τις ανάγκες των ατόμων με αυτό το σύνδρομο, καθώς και των οικογενειών τους. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν άρθρα σχετικά με τις μορφοσυντακτικές ικανότητες των νέων παιδιών με σύνδρομο Down στην ελληνική γλώσσα, με τις ανάγκες των οικογενειών παιδιών με ειδικές ανάγκες, με τη χρήση της εικόνας από μαθητές με σύνδρομο Down ως εξωτερική αναπαράσταση λεκτικών προβλημάτων πρόσθεσης και αφαίρεσης, με τη μελέτη περίπτωσης για τις εμπειρίες και τα βιώματα μιας μητέρας παιδιού με σύνδρομο Down και με την εκτίμηση της προδιάθεσης των εφήβων με σύνδρομο Down για διαταραχές του λόγου και των οργανικών λόγων. Μέσω ανάλυσης δεδομένων και συλλογής πληροφοριών από διάφορες πηγές, η συγκεκριμένη ανασκόπηση προσφέρει πολύτιμες προτάσεις και εισηγήσεις για την ανάπτυξη προσαρμοσμένων προγραμμάτων υποστήριξης και παρέμβασης που να προωθούν την καλύτερη ποιότητα ζωής των ατόμων με σύνδρομο Down και των οικογενειών τους καθώς και την αντιμετώπιση και βελτίωση των γλωσσικών διαταραχών που αντιμετωπίζουν.

Λέξεις κλειδιά: Γλωσσικές διαταραχές, σύνδρομο Down, παρεμβάσεις

Βιβλιογραφία

- Erin, M. & Wilson, L. A. (2019). Estimates of the prevalence of speech and motor speech disorders in adolescents with Down syndrome. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 33 B'. <https://doi.org/10.1080/02699206.2019.1595735>
- Katsarou, D., & Andreou, G. (2022). Morphosyntactic abilities in young children with Down syndrome: Evidence from the Greek language. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 57, 937-947. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12730>
- Αγγελόπουλος, Θ., Αλεξιάς, Γ., Θεοδώρου, Π., Κωσταγιόλας, Π., & Αναγνωστόπουλος, Φ. (2020). Διερεύνηση των αναγκών των οικογενειών παιδιών με ειδικές ανάγκες. *Νοσηλευτική*, 59(3). <https://www.hjn.gr/index.php/el/2020/tomos-59-teyxos-3/114-2020305/viewdocument/114>

Η απεικόνιση του χαρακτήρα με διαταραχή αυτιστικού φάσματος στη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο

Κατσούρη Ειρήνη-Ζωοπηγή
pre21118@rhodes.aegean.gr

Φερεντίνου Σοφία
pre21329@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: **Τσιμπιδάκη Ασημίνα**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
tsibidaki@aegean.gr

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την παρουσίαση του χαρακτήρα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), -και πιο συγκεκριμένα, χαρακτήρα με Σύνδρομο Asperger με βάση την προγενέστερη διαγνωστική ταξινόμηση- μέσα από ένα ντοκιμαντέρ και μία αυτοβιογραφία. Η έρευνα συνιστά μια ποιοτική μελέτη. Δείγμα της έρευνας αποτελούν μια ταινία-ντοκιμαντέρ *Medical story: Asperger's and me* (Chris Packham Documentary) (2020) και το αυτοβιογραφικό βιβλίο *Fingers in the Sparkle Jar: A memoir* (2016). Η ανάλυση τόσο του βιβλίου όσο και του ντοκιμαντέρ βασίστηκε στην ανάλυση περιεχομένου και πιο συγκεκριμένα, στη θεματική ανάλυση. Σύμφωνα, με τα ευρήματα, τόσο η απεικόνιση του χαρακτήρα με ΔΑΦ, όσο και του οικογενειακού, φιλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος αποδίδονται με διαφορετικό τρόπο στην ταινία-ντοκιμαντέρ και το βιβλίο. Το γενικό συμπέρασμα της μελέτης είναι ότι η λογοτεχνία και ο κινηματογράφος λειτουργούν συμπληρωματικά για την παρουσίαση του χαρακτήρα με ΔΑΦ.

Λέξεις κλειδιά: Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), Σύνδρομο Asperger, χαρακτήρας με Asperger, ταινία-ντοκιμαντέρ, αυτοβιογραφικό βιβλίο

Βιβλιογραφία

- Gaus, V. (2007). This book has been replaced by Cognitive-Behavioral Therapy for Adults with Autism Spectrum Disorder, Second Edition, Guilford Press. https://books.google.gr/books?id=ykTGi7cn6GkC&dq=%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%82+asperger&lr=&hl=el&source=gbs_navlinks_s
- Strunz, S., Schermuck, C., Ballerstein, S., Ahlers, J., C., Dziobek, I., & Roepke, S. (2016). Romantic relationships and relationship satisfaction among adults with Asperger Syndrome and high-functioning autism. *Journal of Clinical Psychology*, 73(1), 113-125. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jclp.22319>
- Woodbury-Smith, M., R., & Volkmar, F., R. (2008). *Asperger's syndrome*. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 18(1), 2-11. <https://doi.org/10.1007/s00787-008-0701-0>

Η απεικόνιση του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος παιδιών με χαρισματικότητα στον κινηματογράφο

Καλαϊτζή Λυγερή
pre21083@aegean.gr

Καμπούρη Ελένη
pre21094@aegean.gr

Σμυρνιώτης Κωνσταντίνος
pre21276@aegean.gr

Επίβλεψη: Τσιμπιδάκη Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
tsibidaki@aegean.gr

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να εξετάσει το πώς αποτυπώνεται η χαρισματικότητα στον κινηματογράφο. Ειδικότερα, μελετά το πώς παρουσιάζεται το παιδί με χαρισματικότητα στον κινηματογράφο, τον ρόλο του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος, και το πώς αντιμετωπίζει ο κοινωνικός περίγυρος τον χαρακτήρα, πριν και μετά την αναγνώριση της χαρισματικότητάς του. Η έρευνα συνιστά μία ποιοτική μελέτη. Δείγμα της μελέτης αποτελούν οι πέντε (5) ταινίες: Matilda (1996), The royal tenenbaums (2001), Akeelah and the bee (2006), A brilliant young mind ή x+y (2014) και Gifted (2017). Η ανάλυση των δεδομένων βασίστηκε στη θεματική ανάλυση. Τα ευρήματα κατέδειξαν ότι η αναπαράσταση της χαρισματικότητας είναι ρεαλιστική. Στα περισσότερα είδη ταινιών κυριαρχούν οι δραματικές, ενώ λίγες είναι οι κωμικές και οι βιογραφικές. Στην πλειονότητα των ταινιών υπάρχει αισιόδοξο τέλος. Οι περισσότεροι χαρακτήρες με χαρισματικότητα λαμβάνουν εκπαίδευση, αλλά πολλοί από αυτούς νιώθουν ανία στο σχολείο ή το πανεπιστήμιο. Επιπρόσθετα, διαθέτουν πλούσιο λεξιλόγιο, και εξαιρετικές δεξιότητες ομιλίας. Απολαμβάνουν να λύνουν δύσκολα μαθηματικά προβλήματα, και επιδεικνύουν εξαιρετικές ικανότητες, σύνθετη και παραγωγική σκέψη. Όλοι οι χαρακτήρες αποκτούν και διατηρούν πληροφορίες με μεγάλη ευκολία και προτιμούν την εξατομικευμένη εργασία. Από πλευράς συμπεριφοράς, η πλειονότητα διαθέτει αίσθηση του χιούμορ, της ελευθερίας, και την άση για συνεχή επαγρύπνηση. Επιπλέον, έχουν την αίσθηση ότι είναι διαφορετικοί και δείχνουν ευαισθησία απέναντι στους άλλους και στα κοινωνικά ζητήματα. Η απεικόνιση του οικογενειακού περιβάλλοντος αναδεικνύει ότι η οικογένεια φαίνεται να είναι υποστηρικτική προς τους χαρακτήρες, ωστόσο, η οικογενειακή υποστήριξη τείνει να είναι μικτή, με τον έναν γονέα, ή ενήλικο μέλος να είναι πιο υποστηρικτικός από τον άλλο. Η πυρηνική οικογενειακή δομή εμφανίζεται στις περισσότερες ταινίες, και τα άτομα με χαρισματικότητα λαμβάνουν συνήθως υποστήριξη και ενθάρρυνση από τα αδέρφια τους. Το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από μια σειρά θετικών και αρνητικών συναισθημάτων και συμπεριφορών, με την πλειονότητα να είναι υποστηρικτικό και ενθαρρυντικό.

Λέξεις κλειδιά: *Παιδί με χαρισματικότητα, κινηματογράφος, οικογένεια, σχολείο, κοινωνικό περιβάλλον*

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Α. (2009). *Χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά*. Π.Χ. Πασχαλίδης.
- Μανωλάκος, Π. (2010). Χαρισματικοί - Ταλαντούχοι μαθητές. Τρόποι στήριξης και τρόποι εκπαίδευσης Χαρισματικών μαθητών. Στο Α. Παπάς (Επιμ.), *Μαθαίνω πώς να μαθαίνω. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο*.
- Olszewski-Kubilius, P. (2008). The role of the family in talent development. In S. I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children: Psycho-educational theory, research, and best practices* (pp. 53-71). Springer
- Silverman, L.K. (1997-2004). Characteristics of giftedness scale: A review of the literature. www.gifteddevelopment.com.

Διδακτική αξιοποίηση του αφηγήματος *ΦΙΛΟΙ; ... φως φανάρι στο δημοτικό: Η περίπτωση της κώφωσης*

Χρηστίδη Αλεξάνδρα
pre22824@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: **Τσιμπιδάκη Ασημίνα**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
tsibidaki@aegean.gr

Η παιδική λογοτεχνία συνιστά μία αποτελεσματική μέθοδος για διδαχτούν τα παιδιά αξίες και ηθική (Signes et al., 2017) με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Οι καταστάσεις ζωής και τα προβλήματα που παρουσιάζονται στα παιδιά μέσα από τις ιστορίες τα βοηθούν να ξεπεράσουν τους φόβους και τις προκλήσεις τους (Pulimeno et al., 2020). Αναφορικά με την αναπηρία, και ειδικότερα την κώφωση, δεν εντοπίζεται επαρκής αριθμός μελετών, οι οποίες απεικονίζουν την κώφωση στην παιδική λογοτεχνία (Golos & Moses, 2011). Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την περίπτωση της κώφωσης, όπως αποτυπώνεται στο παιδικό αφήγημα *ΦΙΛΟΙ; ... φως φανάρι*. Ειδικότερα, εξετάσει το πώς απεικονίζεται το παιδί με κώφωση στο αφήγημα, το περιβάλλον του παιδιού και κατά πόσο μπορεί να αξιοποιηθεί το αφήγημα επικοινωνιακά στη διδακτική πράξη για την καλλιέργεια ενσυναίσθησης, κατανόησης και αποτελεσματικής συμπεριληψής. Η παρούσα έρευνα συνιστά ποιοτική έρευνα. Η ανάλυση του αφηγήματος έγινε μέσω της ανάλυσης περιεχομένου και συγκεκριμένα, της επαγωγικής μεθόδου. Τα ευρήματα ανέδειξαν ότι ο Γιώργος, ο χαρακτήρας με κώφωση, δεν παρουσιάζεται με στερεοτυπικό τρόπο. Αντίθετα, είναι ικανός και μπορεί να επικοινωνήσει με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης και της νοηματικής. Επίσης, το περιβάλλον του χαρακτήρα με κώφωση παρουσιάζεται φιλικό και υποστηρικτικό, με τη φίλη του Ισμήνη να διαδραματίζει τον σημαντικότερο ρόλο, καθώς δεν εμποδίζεται από τη διαφορετικότητα του χαρακτήρα, αποδέχεται την αναπηρία άμεσα, και αναπτύσσουν μία στενή φιλική σχέση. Τέλος, υπάρχουν ποικίλοι τρόποι για τις διδακτικές δραστηριότητες του αφηγήματος, όπως, βιωματικές ασκήσεις, συζητήσεις, παιχνίδια ρόλων, κ.ά., και προτείνονται αυτές που προάγουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων ενσυναίσθησης και τη γενικότερη κατανόηση της έννοιας της κώφωσης.

Συμπερασματικά, η παρούσα έρευνα συμβάλει στη σημαντικότητα της χρήσης του αφηγήματος κατά τη διδασκαλία για τη δημιουργία συμπεριληπτικών σχολικών περιβαλλόντων, και στη δημιουργία θετικότερων απόψεων για τα άτομα με αναπηρία, και συγκεκριμένα με κώφωση.

Λέξεις-κλειδιά: Παιδική λογοτεχνία, κώφωση, διδακτική αξιοποίηση, περιβάλλον, συμπερίληψη

Βιβλιογραφία

- Golos, D. B., & Moses, A. M. (2011). Representations of deaf characters in children's picture books. *American Annals of the Deaf*, 156(3), 270-282. <https://doi.org/10.1353/aad.2011.0025>
- Pulimeno, M., Piscitelli, P., & Colazzo, S. (2020). Children's literature to promote students' global development and wellbeing. *Health Promotion Perspectives*, 10(1), 13-23. <https://doi.org/10.15171/hpp.2020.05>
- Signes, M., Kazmierczak, M., Amado, L., Acereda, A., & Bártoli, L. (2017). Children's literature and education in values: Self-esteem as the basis for a resilient attitude. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 12(3(45)), 13-22.

Ο ρόλος της μουσικοθεραπείας σε παιδιά με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος: Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση

Βασιλάκη Χρυσάνθη-Μαρία
pre20010@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Τουλούπης Θάνος, Επίκουρος Καθηγητής
t.touloupis@aegean.gr

Οι Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) περιλαμβάνουν δια βίου νευροαναπτυξιακές διαταραχές, το κλινικό προφίλ των οποίων αποτελείται από ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και κοινωνική αλληλεπίδραση καθώς και από περιορισμένα και επαναλαμβανόμενα πρότυπα συμπεριφοράς (Lord et al., 2020). Μια από τις θεραπευτικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των ΔΑΦ είναι η μουσικοθεραπεία, η οποία συνιστά τη μεθοδική χρήση της μουσικής με στόχο την προαγωγή της ισορροπίας σε συναισθηματικό, σωματικό και κοινωνικό επίπεδο. Σκοπός της παρούσας συστηματικής ανασκόπησης ήταν η διερεύνηση του ρόλου της μουσικοθεραπείας σε παιδιά με ΔΑΦ. Το δείγμα αποτελούνταν από 18 εμπειρικές έρευνες οι οποίες είχαν δημοσιευθεί την περίοδο 2006-2021 σε έγκριτο επιστημονικό περιοδικό, εκ των οποίων οι μισές είχαν πραγματοποιηθεί στις Η.Π.Α. Τα παιδιά θα έπρεπε να είναι ηλικίας 3-18 ετών, να φοιτούν είτε σε γενικά είτε σε ειδικά σχολεία και να μην έχουν σοβαρές αισθητηριακές διαταραχές. Σύμφωνα με τα ευρήματα, σε μεγάλο ποσοστό ερευνών η μουσικοθεραπεία διαρκεί από μισή έως και μια ώρα την εβδομάδα, πραγματοποιείται σε δωμάτια θεραπείας (Vaiouli et al., 2013) και η διαδικασία είναι οργανωμένη σε φάσεις καθοδηγούμενες από τον θεραπευτή. Η αποτελεσματικότητα της μουσικοθεραπείας φαίνεται να επηρεάζεται από τη βαρύτητα της ΔΑΦ (Schmid et al., 2020) και εντοπίζεται σε κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες (Kim et al., 2009), την λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία καθώς και τον περιορισμό των στερεότυπων συμπεριφορών. Οι

προτάσεις για μια αποτελεσματική χρήση της μουσικοθεραπείας σε παιδιά με Δ.Α.Φ. είναι ποικίλες, με τις κυρίαρχες να αφορούν στη δόμηση των προγραμμάτων μουσικοθεραπείας και στη χρήση ποικίλων τεχνικών (Rose & Johnson, 2014). Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση εμπλουτίζει τη βιβλιογραφία αναφορικά με τον ρόλο της μουσικοθεραπείας σε παιδιά με ΔΑΦ με έναν πιο ολοκληρωμένο τρόπο συνδυάζοντας αποσπασματικά ερευνητικά ευρήματα που θίγουν διαφορετικές πτυχές του υπό μελέτη θέματος.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικοθεραπεία, Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), παιδιά, συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση

Βιβλιογραφία

- Kim, J., Wigram, T., & Gold, C. (2009). Emotional, motivational and interpersonal responsiveness of children with autism in improvisational music therapy. *Autism*, 13(4), 389-409. <https://doi.org/10.1177/1362361309105660>
- Lord, C., Brugha, T. S., Charman, T., Cusack, J., Dumas, G., Frazier, T., Jones, E.T., Jones, R.M., Pickles, A, State, M. W., Taylor, J. L. & Veenstra-VanderWeele, J. (2020). Autism spectrum disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 6(1), 1-23. <https://doi.org/10.1038/s41572-019-0138-4>
- Rose, P., & Johnson, K. (2014). The effects of structured musical activity sessions on the development of a child with autism spectrum disorder: A case study. *Approaches: Music Therapy & Special Music Education*, 6(2), 88-98. https://approaches.gr/wp-content/uploads/2015/08/5-Approaches_622014_Rose-Johnson_Article.pdf
- Schmid, L., DeMoss, L., Scarbrough, P., Ripple, C., White, Y., & Dawson, G. (2020). An investigation of a classroom-based specialized music therapy model for children with autism spectrum disorder: voices together using the VOICSS™ method. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 35(3), 176-185. <https://doi.org/10.1177/1088357620902505>
- Vaiouli, P., Grimmet, K., & Ruich, L. J. (2015). "Bill is now singing": Joint engagement and the emergence of social communication of three young children with autism. *Autism*, 19(1), 73-83. <https://doi.org/10.1177/1362361313511709>

3^η Συνεδρία

Θετικές Επιστήμες, Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνιών (ΤΠΕ)

Βελτιώνοντας τις αντιλήψεις των μαθητών του δημοτικού σχολείου για το ηλεκτρικό κύκλωμα μέσω διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων

Κλαδάκη Μιχαέλα
lekka7@hotmail.com

Επίβλεψη: Καθηγητής Σκουμιός Μιχαήλ
skoumios@rhodes.aegean.gr

Η έρευνα που μελετά την επίδραση διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων στα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Επίσης, απουσιάζουν έρευνες που να μελετούν την επίδραση διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων για το ηλεκτρικό κύκλωμα στις αντιλήψεις των μαθητών. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της συμβολής μιας διδακτικής παρέμβασης για το ηλεκτρικό κύκλωμα που βασίζεται στη διδακτική προσέγγιση της μάθησης μέσω πρακτικών με τη χρήση διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων, στις αντιλήψεις των μαθητών της Ε΄ τάξης του δημοτικού σχολείου. Για τις ανάγκες της έρευνας, συγκροτήθηκε εκπαιδευτικό υλικό (Φύλλα Εργασίας) για το ηλεκτρικό κύκλωμα αξιοποιώντας διαβαθμισμένες δραστηριότητες. Το εκπαιδευτικό υλικό εφαρμόστηκε σε 34 μαθητές της Ε΄ τάξης του δημοτικού σχολείου. Για την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων, συγκροτήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώθηκε από τους μαθητές τόσο πριν όσο και μετά τη διδακτική παρέμβαση. Τα δεδομένα της έρευνας αποτέλεσαν οι απαντήσεις των μαθητών στα ερωτηματολόγια. Από την ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι τα μαθησιακά αποτελέσματα μετά από τη διδακτική παρέμβαση ήταν σημαντικά καλύτερα από τα μαθησιακά αποτελέσματα πριν από τη διδακτική παρέμβαση.

Λέξεις κλειδιά: Ηλεκτρικό κύκλωμα, μαθητές/τριες δημοτικού,

Βιβλιογραφία

- Adams, C. M., & Pierce, R. L. (2003). Teaching by tiering. *Science and Children*, 41(3), 30-34.
- National Research Council [NRC] (2012). *A framework for K-12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas*. National Academies Press.
- Shipstone, D. (1985). Electricity in Simple Circuits. In R. Driver, E. Guesne & A. Tiberghien (Eds.), *Children's ideas in science* (pp. 33-50). Open University Press.

- Skoumios, M., & Balia, C. (2021). The impact of teaching interventions for electrical circuits on the structure of primary school students' written arguments. *International Journal of Innovation in Science and Mathematics Education*, 29(1), 16-30.

Η διερεύνηση της γονικής συμμετοχής σε δραστηριότητες απαρίθμησης και σύγκρισης ποσοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας

Ανδρίτσου Νεκταρία-Ελένη
pse20013@rhodes.aegean.gr

Διαμαντάρα Ειρήνη
pse20067@rhodes.aegean.gr

Ήσυχου Ευδοκία-Ειρήνη
pse20083@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγήτρια Καφούση Σόνια
kafoussi@rhodes.aegean.gr

Η γονική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί ικανό δείκτη πρόβλεψης της ακαδημαϊκής ανάπτυξης του εκάστοτε ατόμου (Κάτσικας, 1995). Έτσι τα τελευταία χρόνια πλήθος ερευνητικών μελετών έχουν διεξαχθεί εστιάζοντας στη διερεύνηση της συνεργασίας μεταξύ οικογένειας και σχολείου, αναδεικνύοντας εκ παραλλήλου την σπουδαιότητά της σε μαθήματα όπως τα μαθηματικά (Καφούση, 2022· Καφούση & Χαβιάρης, 2013· Zhu & Chiu, 2019; Zippert & Rittle-Johnson, 2020). Επιπροσθέτως, φαίνεται πως υφίσταται δυνατότητα διαχωρισμού της γονικής εμπλοκής ανάλογα με την ποιότητά της σε άμεση ή έμμεση μορφή, συμβάλλοντας ταυτόχρονα ώστε αυτές οι δύο εκφάνσεις της να αναπτύσσουν ευκαιρίες για περαιτέρω αλληλεπίδραση και συνύπαρξη. Σε μία πιο συστηματική ανάλυση η άμεση γονική συμμετοχή στοχεύει να δηλώσει την ενεργό ενασχόληση των γονέων με τις μαθηματικές δραστηριότητες στο σπίτι, ενώ η έμμεση αναφέρεται στις αντιλήψεις και τις στάσεις των ίδιων των γονέων για το αντικείμενο των μαθηματικών (Cai et al., 1997). Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση της άμεσης γονικής συμμετοχής κατά την προσχολική ηλικία και πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με δραστηριότητες σχετιζόμενες με την απαρίθμηση και τη σύγκριση αριθμητικών ποσοτήτων. Πιο αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί στοχεύουν να εξετάσουν τον τρόπο λύσης και καταγραφής της εκάστοτε απάντησης αναφορικά με την αρίθμηση συλλογών ορατών αντικειμένων και τη σύγκριση αριθμητικών ποσοτήτων, τον εντοπισμό πιθανών διαφορετικών λύσεων ανάμεσα στα δύο μαθηματικά θέματα, αλλά και την ανάδειξη του προτεινόμενου πλαισίου από μέρος των γονέων για την διατύπωση ενός μαθηματικού προβλήματος. Η έρευνα διεξήχθη σε δύο φάσεις, όπου διαμοιράστηκαν δύο διαφορετικά ερωτηματολόγια με παρόμοιο χαρακτήρα στην πόλη της Ρόδου. Η πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 2023 και η δεύτερη τον Μάρτιο και Απρίλιο του

2024. Τα ερωτηματολόγια αποτελούνταν, από τρία μέρη εκ των οποίων το πρώτο περιείχε ερωτήσεις δημογραφικού χαρακτήρα, το δεύτερο σχετιζόταν με το κυρίως θέμα (αρίθμηση και σύγκριση) και το τρίτο αφορούσε στον αναστοχασμό των γονέων. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 63 γονείς και σε μια πρώτη αποτίμηση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής μελέτης, διαπιστώνεται πως η πλειονότητα των γονέων ασχολούνται ενεργά με τη μαθηματική εκπαίδευση των παιδιών τους στο νηπιαγωγείο. Ακόμη, όσον αφορά στον επιλεγόμενο τρόπο καταγραφής των απαντήσεων διαπιστώθηκε πως χρησιμοποιήθηκε κυρίως η συμβολική αναπαράσταση, ενώ ο πιο συχνός τρόπος εύρεσης της απάντησης ήταν η αρίθμηση και μετέπειτα η πρόσθεση. Τέλος, αναφορικά με το πρόβλημα που ζητήθηκε από τους ίδιους τους γονείς να καταγράψουν, η πλειονότητα αυτών φάνηκε να κινείται σε θεματικούς άξονες, όπως η πρόσθεση και η αφαίρεση, ενώ ελάχιστοι επέλεξαν τη σύγκριση ποσοτήτων, ή τη γεωμετρία.

Λέξεις κλειδιά: Γονική συμμετοχή, μαθηματικά, νηπιαγωγείο, αρίθμηση, σύγκριση αριθμητικών ποσοτήτων

Βιβλιογραφία

- Cai, J., Moyer, J., & Wang, N. (1997). Parental roles in students' learning of mathematics: An exploratory study. *Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association.*
- Κάτσικας, Χ. (1995). *Οικογένεια και σχολική επίδοση*. Νέα Παιδεία.
- Καφούση, Σ. (2022). Διερευνώντας το ρόλο της γονικής συμμετοχής στη μαθηματική εκπαίδευση. Στο Β. Χρυσικού, Χ. Σταθοπούλου, Τ. Τριανταφυλλίδης, Κ. Χατζηκυριάκου, Α. Χρονάκη, & Κ. Σδρόλιας (Επιμ.), *Πρακτικά του 9ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΝ.Ε.ΔΙ.Μ.: Η μαθηματική εκπαίδευση μπροστά σε νέες και παλιές προκλήσεις* (σσ. 3-48). ΕΝΕΔΙΜ. <http://enedim9.sed.uth.gr/>
- Καφούση, Σ., & Χαβιάρης, Π. (2013). *Σχολική τάξη, οικογένεια, κοινωνία και μαθηματική εκπαίδευση*. Πατάκης
- Zippert, E., & Rittle-Johnson, B. (2020). The home math environment: more than numeracy. *Early Childhood Research Quarterly*, 50, 4-15.

Οι δασικές πυρκαγιές στη Ρόδο και οι επιπτώσεις τους: απόψεις φοιτητών/τριών

Πλευράκη Νικολέτα
pse20225@aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγητής Παπαβασιλείου Βασίλης
vpapavasileiou@rhodes.aegean.gr

Στη σημερινή εποχή οι επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης είναι, χωρίς αμφιβολία, εμφανέστερες, καθώς επηρεάζουν αρνητικά την περιβαλλοντική, την οικονομική, την κοινωνική και την πολιτισμική βιωσιμότητα (Duruy, 2020· Li et al., 2023). Στο πλαίσιο αυτό, η αυξανόμενη συχνότητα των δασικών πυρκαγιών συνιστά μια από τις κρισιμότερες απειλές για τα φυσικά οικοσυστήματα με επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική πρόοδο και την πολιτισμική άνθηση (Costa et al., 2020. Bacciu, 2021). Η περιοχή της Μεσογείου θεωρείται υψηλού κινδύνου, καθώς οι νέες κλιματικές συνθήκες, η σύνθεση της βλάστησης, η άνοδος της θερμοκρασίας, η

αύξηση της ξηρασίας και οι ανθρώπινες δραστηριότητες προμηνύουν ένα ζοφερό μέλλον (Tzouveleki et al., 2023. El Garroussi, 2024). Η παρούσα έρευνα, που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος «Το αειφόρο σχολείο», είχε ως βασικό στόχο τη διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών/φοιτητριών για τις δασικές πυρκαγιές στη Ρόδο και τις επιπτώσεις τους, στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Η αφορμή της έρευνας ήταν η καταστροφική πυρκαγιά της Ρόδου το καλοκαίρι του 2023. Πρόκειται για ποσοτική έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2023, ως μέσο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, ηλεκτρονικό, ενώ το δείγμα απαρτίζεται από 117 τελειόφοιτους/ες φοιτητές/φοιτήτριες του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Αναλυτικότερα, περιλαμβάνει είκοσι πέντε κύριες ερωτήσεις κλειστού τύπου, με πεντάβαθμη κλίμακα διαβάθμισης, οι οποίες εντάσσονται στους πέντε διερευνητικούς άξονες: τον περιβαλλοντικό, τον οικονομικό, τον κοινωνικοπολιτισμικό, τον ψυχολογικό και τον εκπαιδευτικό. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι η πλειονότητα των φοιτητών/τριών θεωρεί πως οι δασικές πυρκαγιές υποβάθμισαν το φυσικό περιβάλλον, είχαν επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, ειδικότερα στα απειλούμενα είδη του νησιού, ενώ προβλέπει ότι θα αποτελέσουν αιτία για μελλοντικές πλημμύρες. Επίσης, η πλειονότητα θεωρεί ότι είχαν οικονομικές επιπτώσεις, καθώς επηρέασαν αρνητικά την τουριστική ανάπτυξη αλλά και τον αγροτικό τομέα. Παράλληλα, τονίζονται οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις, με έμφαση στους κινδύνους φθοράς - καταστροφής των πολιτιστικών μνημείων, ενώ στα θετικά περιλαμβάνονται η αύξηση των εθελοντικών δράσεων των πολιτών και η θετική συμβολή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην ενημέρωση των πολιτών για τις δασικές πυρκαγιές. Επιπρόσθετα, η πλειονότητα εστιάζει στις ψυχολογικές επιπτώσεις κυρίως για τους κατοίκους του νησιού, αλλά και για τους επισκέπτες. Τέλος, υποστηρίζεται ότι το Αειφόρο Σχολείο μπορεί όχι μόνο να περιορίσει τις πιθανές ψυχολογικές επιπτώσεις, αλλά και να συμβάλλει στην πρόληψη των δασικών πυρκαγιών και στην ανάπτυξη του εθελοντισμού. Συμπερασματικά, το δείγμα επιβεβαιώνει πως οι δασικές πυρκαγιές είχαν πολλαπλές επιπτώσεις για τον τόπο σε πολλούς τομείς.

Λέξεις κλειδιά: Δασικές πυρκαγιές, επιπτώσεις, αειφορία, αειφόρο σχολείο

Βιβλιογραφία

- Tzouveleki, M., Hatzaki, M., Antoniou, V., Karali, A., & Giannakopoulos, C. (2023). Modelling future forest fire risk for the tourism sector of Crete. *Environmental Sciences Proceedings*, 26(1), 150. <https://doi.org/10.3390/environsciproc2023026150>
- Costa, H., De Rigo, D., Libertà, G., Houston Durrant, T., & San-Miguel-Ayanz, J. (2020). *European wildfire danger and vulnerability in a changing climate: Towards integrating risk dimensions: JRC PESETA IV Project: Task 9-Forest Fires; Publications Office of the European Union*. Brussels, Belgium.
- Bacciu, V., Hatzaki, M., Karali, A., Cauchy, A., Giannakopoulos, C., Spano, D., & Briche, E. (2021). Investigating the climate-related risk of forest fires for mediterranean islands' blue economy. *Sustainability*, 13, 10004.
- Dupuy, J.-I., Fargeon, H., Martin-StPaul, N., Pimont, F., Ruffault, J., Guijarro, M., Hernando, C., Madrigal, J., & Fernandes, P. (2020). Climate change impact on future wildfire danger and activity in southern Europe: A review. *Ann. For. Sci.*, 77, 35.
- Li, T., Cui, L., Liu, L. et al. (2023). Advances in the study of global forest wildfires. *J Soils Sediments*, 23, 2654-2668. <https://doi.org/10.1007/s11368-023-03533-8>
- El Garroussi, S., Di Giuseppe, F., Barnard, C. et al. (2024). Europe faces up to tenfold increase in extreme fires in a warming climate. *npj Clim Atmos Sci*, 7, 30. <https://doi.org/10.1038/s41612-024-00575-8>

Το βίντεο στην εκπαίδευση

Μουσσάς Νικάλαος

calculus.moussas@gmail.com

Επίβλεψη: Καθηγητής Σοφός Αλιβίζος (Λοΐζος)

Isofos@rhodes.aegean.gr

Η εξέλιξη των εποπτικών μέσων κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα υπήρξε ραγδαία, λόγω πληθώρας τεχνολογικών επιτευγμάτων (Purdue University, 2024). Σήμερα το εκπαιδευτικό βίντεο αποτελεί ένα σημαντικό και αποτελεσματικό εκπαιδευτικό εργαλείο εντός τάξης, το οποίο προκειμένου να εξυπηρετεί τον σκοπό του πρέπει να πληρεί μια σειρά προδιαγραφών και κριτηρίων, τόσο στον σχεδιασμό και την παραγωγή του (Σοφός, 2019), όσο και στη χρήση του (Fragaki, 2008). Αποθετήρια εκπαιδευτικών βίντεο, τα οποία έχουν παραχθεί από επίσημους φορείς, υπάρχουν τόσο στην Ελλάδα (photodentro.edu.gr/video/), όσο και στην Κύπρο (paragoges.pi.ac.cy/), με υλικό που εμπλουτίστηκε αρκετά κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Όμως το εύλογο ερώτημα που τίθεται είναι αν η ερευνητική δραστηριότητα πάνω στο εκπαιδευτικό βίντεο σχετίζεται με, και τροφοδοτεί την καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική ενός Σχολείου. Έρευνες πάνω σε αυτό το ερώτημα (Evangelou, 2023) έδειξαν μια σειρά από οφέλη που αποκομίζουν, και τις δυσκολίες που συναντούν οι εκπαιδευτικοί κατά την χρήση του εκπαιδευτικού βίντεο εντός τάξης. Σε αυτό το σκεπτικό διερευνήθηκε μια σειρά ερωτημάτων μέσω online ερωτηματολογίου, το οποίο χορηγήθηκε μέσω email σε όσο το δυνατόν περισσότερες σχολικές μονάδες. Διαπιστώθηκε, με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων/ουσών, ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών εκπαιδευτικών είτε χρησιμοποιούν, είτε είναι θετικοί στο να χρησιμοποιήσουν κάποιου είδους εκπαιδευτικό βίντεο. Παρατηρούν ότι βελτιώνει εμφανώς το κλίμα εντός τάξης, την προσοχή των μαθητών/τριών και έχει θετική επίδραση στις επιδόσεις τους. Οι περισσότεροι θα το συνιστούσαν στους/στις συναδέλφους τους ως καλή πρακτική.

Λέξεις κλειδιά: Εκπαιδευτικό βίντεο, εκπαίδευση, σχολική τάξη

Βιβλιογραφία

- Evangelou, F. (2023). Video as an educational tool for teaching and learning for primary school students: A research approach by Greek teachers. *European Journal of Education and Pedagogy*, 4(1), 101-104. doi:<http://dx.doi.org/10.24018/ejedu.2023.4.1.575>
- Fragaki, M. (2008). Video based learning Activities. *EduTubePlus*, 8-12. https://www.academia.edu/5170369/Video_Based_Activities_Learning_Levels-Taxonomies-Skills-Verbs-Templates
- Purdue University (2024). *Purdue online*. The evolution of technology in the classroom. <https://online.purdue.edu/blog/education/evolution-technology-classroom>
- Σοφός, Α. (2019). *Παιδαγωγικά χαρακτηριστικά για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικής ταινίας*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παιδαγωγική αξιοποίηση των νέων μέσων για τη συμπερίληψη ευάλωτων ομάδων

Κορφιάτη Καλλιόπη
pre22830@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγητής Σοφός Αλιβίζος (Λοΐζος)
Isofos@rhodes.aegean.gr

Αναμφισβήτητα, οι σημερινές κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές και μέσα από αυτό αναδύονται προβλήματα που δυσχεραίνουν την αρμονική συμβίωση των πολιτών. Το σχολείο αποτελώντας μικρογραφία της κοινωνίας δεν έμεινε ανεπηρέαστο εφόσον στον χώρο του φοιτούν μαθητές/τριες που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Οι σημερινοί εκπαιδευτικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες αυτές προκλήσεις, δίνοντας ίσες ευκαιρίες σε όλους, αγκαλιάζοντας την διαφορετικότητα και αναδεικνύοντας την αξία του καθενός (Σοφός, 2010). Η διαπολιτισμικότητα, για έναν/μία εκπαιδευτικό αποτελεί σημαντικό μέρος της εκπαιδευτικής του/της πρακτικής. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελείται από εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και θεσμοθετημένες δράσεις που στοχεύουν στη δημιουργία κοινωνικής συνείδησης, αμοιβαίας αναγνώρισης και συνεργασίας μεταξύ μαθητών/τριών από διάφορες πολιτισμικές ομάδες, ώστε να αμβλυνθούν τα στερεότυπα, οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός που αποτελούν τροχοπέδη στην ομαλή συμβίωση των ανθρώπων (Μάρκου, 2001). Εναντιώνεται σε οποιαδήποτε διάκριση εφόσον είναι τόπος συνάντησης όχι μόνο πολιτισμών αλλά και προσωπικής κουλτούρας του καθενός με τον διπλανό του, η οποία διαφέρει από άτομο σε άτομο, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα ανομοιογενές σύνολο (Ανδρούσου, 2000). Στην εισήγηση, παρουσιάζεται ο τρόπος εργασίας στο επιλεγόμενο μάθημα του ΠΤΔΕ «Εργαστήριο εκπαιδευτικής ταινίας και διαφοροποιημένου εκπαιδευτικού υλικού σε διαπολιτισμικά περιβάλλοντα για τη συμπερίληψη ευάλωτων ομάδων» του κ. Αλιβίζου Σοφού, όπου η κύρια ενασχόληση ήταν το ευαίσθητο θέμα που αφορά στη γνωριμία διαφορετικών πολιτισμών με στόχο την ανάδειξη της διαφορετικότητας που θα αποτελέσει γέφυρα πολιτισμικής κατανόησης» και ειρηνικής συνύπαρξης. Στην προσπάθεια κατανόησης των αρχών και των αξιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, πηγή έμπνευσης αποτέλεσε ο Καρίμ, ένα νεαρό αγόρι από το Αφγανιστάν, που αποτελεί τον πρωταγωνιστή της ταινίας μικρού μήκους που ετοιμάστηκε στα πλαίσια του μαθήματος. Ερχόμενος σε ένα νέο περιβάλλον, με δυτική κουλτούρα, φανερά διαφορετικό από αυτό από το οποίο προήλθε, αντιμετώπισε δυσκολίες και προκλήσεις όπως η γλωσσική και πολιτισμική του προσαρμογή. Στην ταινία πραγματοποιήθηκε ένα φεστιβάλ πολιτιστικής σύνδεσης που έφερε θετικά αποτελέσματα τόσο στον ίδιο τον Καρίμ όσο και σε όλη την κοινότητα. Σε δεύτερο χρόνο, ετοιμάστηκε ένα φύλλο εργασίας βασισμένο στην ταινία, με δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας, που μπορεί να αξιοποιηθεί από εκπαιδευτικής κατά τη διδασκαλία τους. Στόχος ήταν ένα σύγχρονο βιντεομάθημα, που κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, ενισχύοντας την κριτική τους σκέψη, αναβαθμίζοντας έτσι την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαιδευτικής διαδικασίας (Σοφός, 2014).

Λέξεις κλειδιά: Διαπολιτισμική εκπαίδευση, διαφορετικότητα, πολιτισμική κατανόηση, ειρηνική συνύπαρξη, εκπαιδευτικός

Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου, Α. (2000). Διαπολιτισμική διάσταση στην εκπαιδευτική πρακτική. Στο Α. Βαφέα (Επιμ.), *Το πολύχρωμο σχολείο. Μια εμπειρία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα από την τέχνη, Κέντρο παιδαγωγικής και καλλιτεχνικής επιμόρφωσης "Σχεδία"*. Αθήνα.
- Μάρκου, Γ. (2001). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνική και διεθνή εμπειρία*. Ηλεκτρονικές Τέχνες.
- Σοφός, Α., & Κρον, Φ. (2010). *Αποδοτική διδασκαλία με τη χρήση μέσων. Από τα προσωπικά και πρωτογενή στα τεταρτογενή και ψηφιακά μέσα*. Γρηγόρης.
- Σοφός, Α. (2014). Παιδαγωγική αξιοποίηση κινηματογραφικής ταινίας και βίντεο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στο Α. Σοφός & Κ. Βρατσάλης (Επιμ.), *Παιδαγωγική αξιοποίηση νέων μέσων στην εκπαιδευτική διαδικασία*. ΙΩΝ.

Trap... μουσική ή παγίδα;

Καρνάβα Μαριάνθη-Τσαμπίκα

marianthikarnava97@gmail.com

Ρούμπη Βαλαμούλα-Αναστασία

loularoumpi2211@hotmail.com

Επίβλεψη: Καθηγητής Σοφός Αλιβίζος (Λοΐζος)

Isofos@rhodes.aegean.gr

Κομμάτι του γνωστικού αντικείμενου της Γλώσσας είναι και η Ανάλυση Λόγου μέσω της οποίας εντοπίζονται εξωγλωσσικά μηνύματα, που φυσικά και αυτά είναι επικοινωνία. Σε αυτήν την εισήγηση παρουσιάζεται ένα σενάριο διδασκαλίας που εκπονήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος «ΠΡΑΚ_B5 Εφαρμοσμένη διδασκαλία στις ΤΠΕ και τον Ψηφιακό Γραμματισμό» του ΠΤΔΕ Ρόδου. Σκοπός του σεναρίου είναι να προβληματίσει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε σχέση με το τι αποδέχονται αβίαστα ως καλό ή φυσιολογικό, αλλά και να συνειδητοποιήσουν ότι δεν ακούμε και δεν βλέπουμε πάντα όλα τα μηνύματα που δεχόμαστε, αλλά καταλαβαίνουμε επιλεκτικά, πράγμα το οποίο θέλει εξάσκηση και θετική επιδοκιμασία όσων μηνυμάτων δεχόμαστε. Το παρόν σενάριο διδασκαλίας απευθύνεται σε παιδιά Ε' και ΣΤ' τάξης, είναι διάρκειας δύο διδακτικών ωρών, χωρίζεται σε δύο μέρη και επιμέρους στάδια. Η βασική προσέγγιση διδασκαλίας είναι η μαθητοκεντρική (ανοικτή) διδασκαλία (Σοφός & Κρον, 2010). Η διδακτική παρέμβαση προσανατολίστηκε στην ομαδοσυνεργατική επεξεργασία και στον προβληματισμό (Σοφός, 2019). Επίσης στον σχεδιασμό του σεναρίου συμπεριλήφθηκε η χρήση ΤΠΕ και επιλέχθηκαν τα κατάλληλα ψηφιακά εργαλεία, με σκοπό τη συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων και δημιουργία νέων ιδεών, καθώς και την κριτική αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας των πληροφοριών, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμα εργαλεία για την προώθηση της κριτικής και δημιουργικής σκέψης στους μαθητές (Τζιμογιάννης, 2007), προκειμένου να συμμετέχουν ενεργά και με κριτικό ρόλο στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της σύγχρονης εποχής (ΙΕΠ, 2021). Για τις ανάγκες του σεναρίου αξιοποιούνται δύο τραγούδια – βιντεοκλίπ από το YouTube, ο Η/Υ και ο βιντεοπροβολέας, ο πίνακας, καθώς και υλικό που σχεδιάστηκε για αυτόν τον σκοπό, όπως φύλλα εργασίας, ένα παιχνίδι με κάρτες και φύλλο αυτοαξιολόγησης. Η διδασκαλία ξεκινάει με προβολή ενός τραγουδιού-βιντεοκλίπ που απευθύνεται σε εφήβους και παιδιά, χωρίς προηγούμενη εισαγωγή. Ο σκοπός είναι να προκαλέσει συναισθήματα και αντιδράσεις. Έπειτα, δίνεται ένα φύλλο εργασίας για σύντομες σκέψεις. Το βίντεο προβάλλεται ξανά χωρίς ήχο για εστίαση στις εικόνες. Ο/η εκπαιδευτικός σταματά το βίντεο και ζητά παρατηρήσεις. Τα παιδιά συζητούν σε ομάδες και γράφουν τα μηνύματα του βίντεο. Ένας/μία εκπρόσωπος από κάθε ομάδα μοιράζει τις παρατηρήσεις στην ολομέλεια. Ακολουθεί παιχνίδι με εικόνες, συνέχεια με δεύτερο τραγούδι-βιντεοκλίπ για αξιολόγηση. Τα παιδιά συζητούν σε ομάδες και απαντούν σε φύλλο εργασίας με ναι/όχι. Η ολομέλεια συζητά τις απαντήσεις. Τέλος, κάθε παιδί συμπληρώνει ένα ερωτηματολόγιο αυτοαξιολόγησης. Μετά την παρουσίαση του σεναρίου, η εισήγηση ολοκληρώνεται με τον αναστοχασμό, ο οποίος βασίζεται στο έντυπο «Στοχασμός μετά τη διδασκαλία» (Σοφός, 2019:438, 439).

Λέξεις κλειδιά: Πρακτική άσκηση, ΤΠΕ, ψηφιακός γραμματισμός, ανάλυση λόγου

Βιβλιογραφία

- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) (2021). *Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα ΤΠΕ και Πληροφορικής στο Δημοτικό*. ΙΕΠ.
- Σοφός, Α. (2019). *Σχεδιάζοντας σενάρια διδασκαλίας για την πρακτική άσκηση των φοιτητών. Ολιστικό μοντέλο διερεύνησης για την ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού στο πλαίσιο της μεντορείας*. Γρηγόρη.
- Σοφός, Α., & Κρον, F. (2010). *Αποδοτική διδασκαλία με τη χρήση Μέσων. Από τα πρωτογενή και τα προσωπικά τεταρτογενή και ψηφιακά Μέσα*. Γρηγόρη.
- Τζιμογιάννης, Α. (2007). Το παιδαγωγικό πλαίσιο αξιοποίησης των ΤΠΕ ως εργαλείο ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης. Στο Β. Κουλαϊδής (Επιμ.), *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης* (σσ.333-354). ΟΕΠΕΚ

4^η Συνεδρία

Κοινωνικές Επιστήμες & Παιδαγωγικά-Φιλοσοφία

Ιστορική εκπαίδευση, βιωματική μάθηση και παιχνίδι στο θερινό σχολείο Πυλών Καρπάθου

Σακελλαρόπουλος Αλέξανδρος

pse20177@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Φαρδή Κυριακή, Μέλος Ε.Δι.Π

k.fardi@aegean.gr

Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης με τίτλο *Ιστορική εκπαίδευση, βιωματική μάθηση και παιχνίδι στο θερινό σχολείο Πυλών Καρπάθου* υλοποιήθηκε στα πλαίσια διεξαγωγής του Θερινού Σχολείου Πυλών Καρπάθου στις Πυλές Καρπάθου στις 8 και 9 Αυγούστου 2023. Αποτελεί ένα διδακτικό σενάριο συνολικής διάρκειας δύο διδακτικών ωρών (90') με θέμα την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 μ.Χ., το οποίο διδάχθηκε σε μαθητές/τριες απόφοιτους/ες των τάξεων Δ' - Στ' δημοτικού μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων, προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση του εκπαιδευτικού παιχνιδιού στη μαθησιακή διαδικασία. Ως βιωματικές δραστηριότητες στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης ορίζονται αυτές που εμπλέκουν τη φυσική παρουσία των παιδιών με την ενεργοποίηση σωματικών και διανοητικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως το παιχνίδι του κρυμμένου θησαυρού, η αφήγηση και συγγραφή μιας ιστορίας με τη χρήση εικόνων και η δραματοποίηση της. Γενικότερα το παιχνίδι στην εκπαίδευση υπήρχε από αρχαιοτάτων χρόνων με τη θέση του, τις μορφές και το είδος του να διαφοροποιούνται ανάλογα με την εποχή και τη θέση του παιδιού στην κοινωνία. Με τον όρο «εκπαιδευτικό παιχνίδι» ορίζεται κάθε οργανωμένη δραστηριότητα με τη μορφή παιχνιδιού που αποσκοπεί στη ψυχαγωγία και στη μάθηση των συμμετεχόντων. Μεταξύ των μαθησιακών στόχων που επιτεύχθηκαν από την εφαρμογή του σεναρίου ήταν και η διαμόρφωση ιστορικής κουλτούρας στους μαθητές και τις μαθήτριες σχετικά με την περίοδο της άλωσης της Κωνσταντινούπολης, όρο τον οποίον εισήγαγε ο Jörn Rüsen και εκφράζει τον τρόπο που σκέφτονται οι άνθρωποι για

το παρελθόν και συνδέονται μ' αυτό. Από την εφαρμογή του παρόντος εκπαιδευτικού σεναρίου διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές/τριες συμμετείχαν με μεγαλύτερη προθυμία και ενεργητικότητα στις δραστηριότητες που απαιτούσαν κίνηση όπως το κυνήγι των κρυμμένων εικόνων (κυνήγι θησαυρού) και η δραματοποίηση κειμένου, με τους μαθητευομένους να συμμετέχουν στο θεατρικό παιχνίδι ξεδιπλώνοντας τη δημιουργική τους σκέψη χωρίς να ντρέπονται για το εάν αυτό το οποίο θα εκφράσουν είναι λάθος. Οι μαθητές/τριες της μικρότερης τάξης της Δ' δημοτικού δυσκολεύονταν στην συγγραφή μιας ιστορίας βάσει των εικόνων που τους είχαν δοθεί σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες της Ε' και Στ' δημοτικού. Τέλος, οι μαθητές/τριες προκειμένου να διαχωρίσουν τα θρυλούμενα από τα ιστορικά γεγονότα χρησιμοποίησαν τον ρεαλισμό ως βασικό στοιχείο προσδιορισμού των γεγονότων που όντως έγιναν στο παρελθόν (ιστορικών γεγονότων). Η αξιολόγηση του προγράμματος και η συλλογή δεδομένων για τη μελέτη περίπτωσης έγινε με τη χρήση ημερολογίου εκπαιδευτικού, με παρατήρηση και αναστοχασμό. Η εργασία αυτή περιλαμβάνει το θεωρητικό της πλαίσιο, την παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος και των δεδομένων της μελέτης περίπτωσης, τη συζήτηση, τον αναστοχασμό και τα συμπεράσματα.

Λέξεις κλειδιά: *Ιστορική εκπαίδευση, Ιστορική κουλτούρα, Βιωματική μάθηση, Βιωματικές δραστηριότητες, Εκπαιδευτικό παιχνίδι.*

Βιβλιογραφία

- Αποστολόπουλος, Ν. (2021). *Μηχανισμοί διαμόρφωσης της ιστορικής κουλτούρας και συνείδησης των φοιτητών και φοιτητριών των Παιδαγωγικών Τμημάτων (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή)*. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ιδρυματικό Αποθετήριο HELLANICUS. <http://hdl.handle.net/11610/22857>
- Husbands, C. (2004). *Τι σημαίνει διδασκαλία της ιστορίας; Γλώσσα, ιδέες και νοήματα*. Μεταίχιμο.
- Sebba, J. (2000). *Ιστορία για όλους*. Μεταίχιμο.
- Νάκου, Ε. (2000). *Τα παιδιά και η ιστορία*. Μεταίχιμο.
- Φαρδή, Κ. (2023). Ιστορική εκπαίδευση και παιχνίδι: Παραδείγματα και εφαρμογές. *Πρακτικά 1ου Παιδαγωγικού Συνεδρίου Κιλκίς "Δημιουργικότητα και φαντασία στη σχολική τάξη"* (σσ. 703-708). <https://conferencekilkis.sites.sch.gr/?p=964>
- Φαρδή, Κ. (2020). «Πότε ήταν τα αρχαία χρόνια, κυρία;»-Η γνωριμία με τον ιστορικό χρόνο ως μύηση στην ιστορική εκπαίδευση. Στο Γ. Κόκκινος & Π. Γατσωτής (Επιμ.), *Για μια σφαιρική και πολυδιάστατη ιστορική εκπαίδευση* (σσ. 111-173). Πεδίο.

Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, 1897-1909

Κουμερτά Έλενα-Μαρία
ekoumerta@gmail.com

Επίβλεψη: Καθηγητής Κιμουρτζής Παναγιώτης
kimourtzis@rhodes.aegean.gr

Η περίοδος μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο, από το 1897 έως και πριν την έλευση του Ελευθέριου Βενιζέλου στο προσκήνιο των πολιτικών εξελίξεων το 1909, αποτελεί μια μεταβατική περίοδο για την πολιτική ζωή και την ελληνική κοινωνία. Ένας από τους σημαντικότερους τομείς ο οποίος φαίνεται να διαμορφώνεται και να αλλάζει μέσα από αυτές τις εξελίξεις, είναι η εκπαίδευση. Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι η πολύπλευρη μελέτη του εκπαιδευτικού συστήματος την εν λόγω περίοδο, τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική εκπαίδευση, μέσω της παράθεσης και του σχολιασμού των γεγονότων. Συγκεκριμένα, θα μας απασχολήσουν: το

κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια της εποχής, η διαμόρφωση των εκπαιδευτικών βαθμίδων, τα σχολεία, οι δάσκαλοι, το περιεχόμενο των διδασκόμενων μαθημάτων, οι διαφορές στην εκπαίδευση των κοριτσιών και των αγοριών, η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση αλλά και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η εκπαίδευση μέσα από τον Τύπο. Η μελέτη των ζητημάτων αυτών, πραγματοποιείται μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης και μέσω έρευνας των εφημερίδων της εποχής, αναλύοντας τα γεγονότα με κριτική σκέψη. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν την εκπαίδευση σε πρώιμα στάδια. Η εκπαίδευση αρχικά δεν ήταν υποχρεωτική, αφορούσε μια μικρή μερίδα των παιδιών, περιοριζόταν συνήθως στα αγόρια, τα οποία παρακολουθούσαν στην πλειοψηφία τους τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού και διδάσκονταν ανάγνωση και γραφή. Παράλληλα όμως, εμφανίζεται μια προσπάθεια γενικής ανάκαμψης και επάνδρωσης του εκπαιδευτικού θεσμού, κυρίως επειδή εναποτέθηκαν σε αυτόν οι ελπίδες αναστήλωσης του ελληνικού κράτους. Τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια που προτάσσονται φαίνεται πως προσπαθούν να τροποποιήσουν την δυσμενή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο θεσμός αυτός. Παρόλες τις δυσκολίες και τα λάθη που έγιναν, κυρίως λόγω των οικονομικών δυσχερειών και των λανθασμένων πολιτικών αποφάσεων, σταδιακά παρατηρούνται μικρά αλλά σταθερά βήματα αλλαγής. Η εκπαίδευση γίνεται υποχρεωτική και εντάσσονται σε αυτή και τα κορίτσια, τα μαθήματα και το περιεχόμενο αυτών εμπλουτίζονται, ιδρύονται περισσότερα σχολεία, οι δάσκαλοι καταρτίζονται, τα Πανεπιστήμια αρχίζουν να διαμορφώνονται, ενώ διαφαίνεται γενικότερα μια συνολική προσπάθεια δημιουργίας ενός δυτικού συστήματος εκπαίδευσης. Παράλληλα, ο Τύπος παρουσιάζει και σχολιάζει τις μεταρρυθμίσεις αυτές και γίνεται ο διαμεσολαβητής του λαού και της κυβέρνησης. Μέσω αυτού, δίνεται η δυνατότητα μιας συνολικής θεώρησης των αλλαγών που πραγματοποιούνται στην εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: *Εκπαίδευση, σχολείο, πανεπιστήμιο, δάσκαλοι, εκπαιδευτικά νομοσχέδια, Τύπος*

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Δ. (2022). *Τα ιδιωτικά σχολεία της Αθήνας. Τόμος Β' Περίοδος 1901-1940*.
- Δερτιλής, Γ.Β. (1977). *Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική παρέμβαση 1880-1909*.
- Δημαράς, Α. (2013) *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Το «ανακοπτόμενο άλμα»*. Μεταίχμιο.
- Κυπριανός, Π. (2004). *Συγκριτική Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης*. Εκδόσεις: Βιβλιόραμα.
- Μπουζάκης, Σ. (2007). *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα* (τόμ. α'). Gutenberg.
- Κάτσικας, Χ., & Θεριανός, Κ. (2007). *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης*. Σαββάλας.

Η ανάσχεση της θρησκευτικής βίας και η καλλιέργεια της ειρηνικής συνύπαρξης στα Προγράμματα Σπουδών της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης

Ίσσαρη Σταυρούλα
pre20066@aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγητής **Καραμούζης Πολύκαρπος**
pkaramouzis@rhodes.aegean.gr

Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη προσθέτουν ένα πολυπολιτισμικό και πολυθρησκευτικό χαρακτήρα στις χώρες υποδοχής. Είναι αξιόλογο, μάλιστα, να ερευνήσουμε τους μετανάστες ως φορείς διαφορετικών θρησκευτικών υποβάθρων. Υπόβαθρα, τα οποία άλλοτε ενσωματώνονται επαρκώς και άλλοτε αποτελούν πρόκληση για την διασφάλιση της ισορροπίας μεταξύ θρησκευτικής ελευθερίας και κοινωνικής συνοχής. Όμως, πολλές φορές η κοινωνική συνοχή διαταράσσεται εξαιτίας των αισθημάτων φόβου και τρόμου από τους γηγενείς εξαιτίας της μη κατανόησης του διαφορετικού. Μάλιστα, συχνά καταγράφονται και περιστατικά βίας εις βάρος των μεταναστών ή και από τους ίδιους, πολλών ηλικιών, εντός και εκτός των σχολικών περιβαλλόντων. Χρήζει άμεσης ανάγκης η στήριξη της θρησκευτικής εκπαίδευσης για τη δημιουργία πολιτών, οι οποίοι αναγνωρίζουν και αποδέχονται το διαφορετικό χωρίς αρνητισμούς. Σκοπός της εργασίας είναι να καταδείξει το πώς η θρησκευτική βία διαπλέκεται στη σχολική πραγματικότητα και πώς το μάθημα των Θρησκευτικών μπορεί διαμέσου της πρακτικής του διαθρησκευτικού διαλόγου να καταστείλει το φαινόμενο της θρησκευτικής βίας και να δημιουργήσει στην ήδη υπάρχουσα πλουραλιστική κοινωνία, την ειρηνική συνύπαρξη.

Λέξεις κλειδιά: Μετανάστευση, Θρησκευτική Εκπαίδευση, θρησκευτική βία, σχολική πραγματικότητα

Βιβλιογραφία

- Aleksynska, M., & Chiswick, B. R. (2011). *Religiosity and migration: Travel into one's self versus travel across cultures*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1855156
- Hondagneu-Sotelo, P. (Ed.). (2006). *Religion and social justice for immigrants*. Rutgers University Press. [https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=itK2B-Ua0e8C&oi=fnd&pg=PR7&dq=HondagneuSotelo,+P.+.\(Ed.\).+\(2006\).+Religion+and+social+justice+for+immigrants.+Rutgers+University+Press&ots=zDv5RXSZeF&sig=1oCXcaPZIUouaaEUQ53_Hc5cYh0&redir_esc=y#v=onepage&q=Hondagneu-Sotelo%2C%20P.%20\(Ed.\).%20\(2006\).%20Religion%20and%20social%20justice%20for%20immigrants.%20Rutgers%20University%20Press&f=false](https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=itK2B-Ua0e8C&oi=fnd&pg=PR7&dq=HondagneuSotelo,+P.+.(Ed.).+(2006).+Religion+and+social+justice+for+immigrants.+Rutgers+University+Press&ots=zDv5RXSZeF&sig=1oCXcaPZIUouaaEUQ53_Hc5cYh0&redir_esc=y#v=onepage&q=Hondagneu-Sotelo%2C%20P.%20(Ed.).%20(2006).%20Religion%20and%20social%20justice%20for%20immigrants.%20Rutgers%20University%20Press&f=false)
- Κόκκαλη, Α. (2015). *Ισλαμικός φονταμενταλισμός και δυτική νεωτερικότητα* (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/2586>
- Kymlicka, W., & Norman, W. (2000). Citizenship in culturally diverse societies: Issues, contexts, concepts. *Citizenship in diverse societies*, 1, 1-43. [https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=ZQIREAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Kymlicka,+W.,+%26+Norman,+W.+\(2000\).+Citizenship+in+culturally+diverse+societies:+Issues,+contexts,+concepts.+Citizenship+in+diverse+societies,+1,+1-43.+&ots=A p dvs-Aunn&sig=CS-hS40kn8j39oSlnskqh8Raxmw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=ZQIREAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=Kymlicka,+W.,+%26+Norman,+W.+(2000).+Citizenship+in+culturally+diverse+societies:+Issues,+contexts,+concepts.+Citizenship+in+diverse+societies,+1,+1-43.+&ots=A p dvs-Aunn&sig=CS-hS40kn8j39oSlnskqh8Raxmw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- Πλυτά, Ι. Γ. (2014). *Θρησκεία-Κουλτούρα-Εταιρική διακυβέρνηση* (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιώς. <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/5676>
- Χαμαργιάς, Α. Ε. (2015). *Η ηθική του ιερού πολέμου (Τζιχάντ) έναντι των άλλων θρησκειών*.

Πολυπολιτισμικότητα στο δημόσιο σχολείο: Η επίδραση της κοινωνικής ανισότητας στην κοινωνικοποίηση και την ψυχολογία των μαθητών/μαθητριών

Σοφianoπούλου Βασιλική-Νεκταρία
vasilikisofian@gmail.com

Επίβλεψη: Καθηγητής Καραμούζης Πολύκαρπος
pkaramouzis@rhodes.aegean.gr

Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί μια σύγχρονη πραγματικότητα, η οποία ελκύει το ενδιαφέρον αναρίθμητων κοινωνικών και επιστημονικών ομάδων. Η παρούσα εργασία, μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης, επιδιώκει να καταγράψει την πολυπολιτισμική πραγματικότητα που επικρατεί στο δημόσιο σχολείο, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική ανισότητα που τυγχάνουν οι μειονοτικές ομάδες, αλλά και στην επίδρασή της στην κοινωνικοποίηση και τη ψυχολογία των μαθητών/τριών. Κατά τα παλαιότερα χρόνια, επικρατούσε η έννοια της «μονοπολιτισμικότητας», όπου αρκετά έθνη απαιτούσαν από τους πολιτισμικά ανομοιογενείς πληθυσμούς να ασπαστούν την κυρίαρχη πολιτισμική κουλτούρα της χώρας τους, ώστε να μπορέσουν να αφομοιωθούν στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Σήμερα, λοιπόν, επικρατεί η άποψη πως οι πολιτισμικά ανομοιογενείς πληθυσμοί οφείλουν να διατηρήσουν την πολιτισμική ιδιαιτερότητά τους και πως είναι ευθύνη του κάθε πολιτισμού να συμβιώσει αρμονικά με τους υπόλοιπους λαούς (Diamantis, 2016). Η ύπαρξη της πολυπολιτισμικότητας μπορεί να φέρει στο προσκήνιο ένα πλήθος οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων. Εξετάζοντας τα κοινωνικά ζητήματα, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες γίνονται δέκτες μιας δυσμενούς αντιμετώπισης από τους γηγενείς, οι οποίοι είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί στο ενδεχόμενο μιας μόνιμης εγκατάστασης των ετεροχθόνων. Δυσχερή συναισθήματα, όπως άγνοια, φόβος, δισταγμός και προσκόλληση στην εθνική ανωτερότητα, υποκινούν την αντίδραση αυτή (Blinder & Jeannet, 2017). Φυσικά, η πολυπολιτισμικότητα αναφέρεται και στις μη κυρίαρχες πολιτισμικές ομάδες, οι οποίες αποτελούν τη μειονότητα στα πλαίσια μιας κοινωνίας. Τα μέλη μιας μειονοτικής ομάδας, συχνά, στιγματίζονται, υποτιμώνται και περιθωριοποιούνται (Swim, Cohen & Hyers, 1998). Οι μειονοτικές ταυτότητες είναι στενά συνδεδεμένες με ένα ευρύ σύνολο δυσμενών στερεοτυπικών αντιλήψεων, οι οποίες αναφέρονται σε εξωτερικά και εσωτερικά γνωρίσματα, σε τρόπους συμπεριφοράς και στις δυνατότητές τους. Τα μέλη μιας μειονότητας είναι γνώριμα με τις παραπάνω στερεοτυπικές αντιλήψεις και ενδέχεται να αποκτήσουν αισθήματα φόβου και άγχους, ώστε να αποφύγουν την επαλήθευση αυτών των αντιλήψεων. Παρατηρείται, λοιπόν, πως οι πολιτισμικές μειονότητες μπορούν εύκολα να αποκοπούν από την κοινωνία και να περιθωριοποιηθούν (Χρησοχόου, 2011), καθώς γίνονται δέκτες μιας δυσμενούς κοινωνικής ανισότητας. Η εκπαίδευση, μέσω της ορισμένων αλλαγών, μπορεί να αποτελέσει έναν θεμελιώδη σύμμαχο ως προς την

εξάλειψη των ανισοτήτων. Σκοπός, λοιπόν, της εργασίας είναι η αποσαφήνιση βασικών εννοιών γύρω από την πολυπολιτισμική εκπαίδευση, η ανάδειξη της επίδρασης της κοινωνικής ανισότητας στην κοινωνικοποίηση και τη ψυχολογία των μειονοτικών μαθητών, αλλά και η κρατική μέριμνα γύρω από την πολυπολιτισμική εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: Πολυπολιτισμική εκπαίδευση, μετανάστευση, μειονότητες, κοινωνική ανισότητα, κοινωνικοποίηση, ψυχολογία

Βιβλιογραφία

- Blinder, S., & Jeannet, A.M. (2017). *The 'illegal' and the skilled: effects of media portrayals on perceptions of immigrants in Britain*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1369183X.2017.1412253>
- Diamantis, G. V. (2016). *Culture as context for communication in a globalised community*. Τσότρας.
- Swim, J.K., Cohen, L.L., & Hyers, L.L. (1998). Experiencing everyday prejudice and discrimination. In J. Swim & C. Stangor (Eds.), *Prejudice: The target's perspective*. Academic Press.
- Χρησοχόου, Ξ. (2011). *Πολυπολιτισμική πραγματικότητα: Οι κοινωνιοψυχολογικοί προσδιορισμοί της πολιτισμικής πολλαπλότητας*. Πεδίο.

Ο ρόλος της οργανωσιακής μάθησης στην ανάπτυξη σχολικών μονάδων προσχολικής εκπαίδευσης

Διαμαντάρα Ειρήνη

pse20067@rhodes.aegean.gr

Ήσυχου Ευδοκία-Ειρήνη

pse20083@rhodes.aegean.gr

Κάρταλη Μαρία-Αντωνία

pse20108@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγητής Κοντάκος Αναστάσιος

kodak@aegean.gr

Οι οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές και κοινωνικές μεταβολές των τελευταίων ετών οδήγησαν στην ανάδειξη μίας σύνθετης εκπαιδευτικής πολυπλοκότητας, επηρεάζοντας συθέμελα το εκπαιδευτικό σύστημα και υποβάλλοντας το σε μία διαδικασία αντιμετώπισης ποικίλων οργανωτικών ζητημάτων. Οι πρωτόγνωρες συνθήκες που δημιουργηθήκαν, έστρεψαν το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας στη δημιουργία ενός μοντέλου Σχολικής Ανάπτυξης, με σκοπό την ανασυγκρότηση του σχολείου, μέσα στα πλαίσια των νέων εξελίξεων. Ως σχολική ανάπτυξη ορίζεται η διαδικασία επιλογής στόχων και διαδικασιών, που εστιάζουν στη δημιουργία μίας βελτιωμένης κατάστασης της σχολικής μονάδας, που θα δύναται να χαρακτηριστεί ως αυτο-αναφερόμενη, αυτο-πηδαλιουχούμενη, αυτο-στοχαζόμενη και αυτο-οργανωνόμενη. Έτσι, από το μοντέλο του αποτελεσματικού σχολείου των δεκαετιών του '60 και του '70, που έδινε έμφαση στα λειτουργικά χαρακτηριστικά αυτού, μεταβήκαμε σε έναν τύπο σχολείου,

προσανατολισμένου στη σχολική ανάπτυξη, μέσω της εστίασης στην εσωτερική, οργανωσιακή μικρο-κουλτούρα του και με απώτερο σκοπό το μετασχηματισμό του σε «μανθάνων ή ευφυές σχολείο». Η οργανωσιακή μάθηση αποτελεί θεμέλιο λίθο για την επίτευξη αυτής της σχολικής βελτίωσης, εκπροσωπώντας έναν τύπο οργανωσιακής κουλτούρας, που προωθεί την ευελιξία, την αλλαγή και την υιοθέτηση νέων μορφών εργασίας. Πρόκειται για μία διαδικασία, που στηρίζεται στον εντοπισμό και στη διόρθωση σφαλμάτων, στη δημιουργία νέας γνώσης, στην αξιοποίηση των σχολικών γεγονότων ως πηγή ανατροφοδότησης και στη μεταβολή της συμπεριφοράς. Σε άμεση συνάρτηση με τις διεργασίες συγκρότησης μίας νέας, βελτιωμένης εκδοχής των σχολικών μονάδων, βρίσκεται η ύπαρξη αμυντικών ρουτινών, δηλαδή ενεργειών που υποβάλλουν τα άτομα, τις ομάδες, τις δομές ή τα συστήματα στην αποφυγή των δυσκολιών, που προκύπτουν κατά την εφαρμογή μίας καινοτομίας. Οι αμυντικές ρουτίνες διακρίνονται σε προσωπικές και οργανωσιακές. Στην παρούσα έρευνα εστιάζουμε στις οργανωσιακές, αμυντικές ρουτίνες. Σκοπός αυτής είναι ο έλεγχος της σχέσης του επιπέδου σχολικής ανάπτυξης με το επίπεδο οργανωσιακής μάθησης. Για το σκοπό αυτό επιχειρήθηκε η ανίχνευση/μέτρηση των επιπέδων ανάπτυξης, οργανωσιακής μάθησης σε σχολικές μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς επίσης, και η ταξινόμηση αυτών με βάση τα επίπεδα οργανωσιακής μάθησης. Το εργαλείο που εκπονήθηκε και αξιοποιήθηκε για την υλοποίηση του σκοπού αυτού, ήταν ένα ερωτηματολόγιο σε ηλεκτρονική μορφή, στη βάση των πέντε ικανοτήτων ενός μανθάνοντος οργανισμού του Senge, το οποίο αποτελούνταν από 50 ερωτήσεις κλειστού τύπου: 43 ερωτήσεις, σχετικές με την οργανωσιακή μάθηση και 7 συνδεδεμένες με τις οργανωσιακές, αμυντικές ρουτίνες. Προωθήθηκε δε, σε μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης της ηπειρωτικής και της νησιωτικής Ελλάδας, καθώς και σε αστικά κέντρα. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν μια σχέση αλληλεξάρτησης του επιπέδου τόσο της σχολικής ανάπτυξης και της οργανωσιακής μάθησης όσο και, εν τέλει, της πολυπλοκότητας στις μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης.

Λέξεις - κλειδιά: Σχολική ανάπτυξη, πολυπλοκότητα, βελτίωση, οργανωσιακή μάθηση, αμυντικές ρουτίνες

Βιβλιογραφία

- Argyris, C. (1978) *Organizational learning: A theory of action perspective*. Addison -Wesley Publishing Company.
- Argyris, C. (1990). *Overcoming organizational defenses*. Prentice Hall.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κοντάκος, Αν. (2018). Μοντέλο διάγνωσης συστημικής επάρκειας ως ανάπτυξης πολυπλοκότητας και εφαρμογές στη σχολική ανάπτυξη: μια αναδυτική πρόταση. Στο Α. Κοντάκος & Φ. Καλαβάσης (Επιμ.), *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού*, τ.10, *Μοντέλα Ανάπτυξης Εκπαιδευτικών Μονάδων. Εφαρμογές της Συστημικής Προσέγγισης και η Εκπαιδευτική Μηχανική της* (σσ. 27-53). Διάδραση.
- Kodakos, A., Papadosifou, M., & Aggelakou, E. (2018). Complexity development as a criterion of organizational readiness. In *European Conference of Educational Research 2018*. ECER.
- Kodakos, A., Plakoutsi, A., & Reveliotis, P. (2020). *Schools as learning organizations and the role of organizational defensive routines in their development. The case of the Erasmus+ program (Key Action 1) as a structural conjugation of school organizations*. In *European Conference of Educational Research 2020*. ECER.

Η φιλία στα *Ηθικά Νικομάχεια* του Αριστοτέλη και μια σύγχρονη παιδαγωγική της φιλίας

Γιουβανάκης Ευάγγελος
evangiou2@psed.duth.gr

Επίβλεψη: Θεοδωρίδης Αλέκος, Αναπληρωτής Καθηγητής
atheodor@psed.duth.gr

Η φιλία αφορά σε μια προσωπική σχέση που χαρακτηρίζεται από οικειότητα, από εγγύτητα και από μια έγνοια εκ μέρους του ενός φίλου για την ευημερία του άλλου. Ωστόσο, το ζήτημα της φιλίας γεννάει ερωτήματα σχετικά με την αιτιολόγηση της ανάγκης ύπαρξής της στη ζωή μας, όπως και για τα κριτήρια βάσει των οποίων συνάπτουμε φιλίες και αξιολογούμε τις φιλικές μας σχέσεις. Η συμβολή του Αριστοτέλη στην κατανόηση της φιλίας είναι εξαιρετικά σημαντική. Για τον Αριστοτέλη η φιλία είναι μια σπουδαία αρετή του ανθρώπου. Ο Αριστοτέλης διερεύνησε τα κίνητρα που οδηγούν στη φιλία και διευκρίνισε τα είδη της. Οι συμπτωματικές φιλίες στην αριστοτελική φιλοσοφία στερούνται βάθους και σωστών βάσεων. Βασίζονται στο όφελος και την ευχαρίστηση γι' αυτό δεν κρατούν πολύ. Αντίθετα, η φιλία που βασίζεται στην αρετή, η τέλεια φιλία, καλλιεργείται και επεκτείνεται συνέχεια ως απόλαυση που απορρέει από το αγαθό και την αρετή και διαρκεί διά βίου. Η υπερβολή στη φιλία ή η έλλειψή της είναι δυνατόν να επιφέρει δυστυχία. Και για τον Επίκουρο η φιλία συμβάλλει στην επίτευξη της καλής ζωής. Κάθε φιλία, όμως, αξίζει να συναφθεί χάριν της απόλαυσης και όχι χάριν της ίδιας της φιλίας. Η απόλαυση για τον Επίκουρο ορίζεται ως η απόλαυση που προκύπτει όταν κάθε πόνος έχει πια απομακρυνθεί. Εδώ υπάρχει μια βασική διαφορά από την αριστοτελική κατανόηση της φιλίας. Αν και ο Επίκουρος αναγνωρίζει ότι η φιλία είναι απαραίτητη στον άνθρωπο και η αρετή είναι συστατικό της, ωστόσο η αρετή δεν είναι γι' αυτόν ο τελικός σκοπός της. Και οι δύο φιλόσοφοι, πάντως, ομολογούν στο ότι η φιλία οδηγεί τους φίλους στην καλή ζωή. Η αριστοτελική κατανόηση της φιλίας αξιοποιήθηκε από την παιδαγωγική θεωρία στον δυτικό κόσμο και συνεχίζει, μάλλον, να αξιοποιείται από τους εκπαιδευτικούς ως κατάσταση κατά τη παιδαγωγική τους πράξη. Ωστόσο, είναι βέβαιο ότι στην εποχή μας ο κοινωνικός κόσμος δεν φαίνεται να αναγνωρίζει όσο παλαιότερα τη σπουδαιότητα της φιλίας στην κοινωνική ζωή, εφόσον ολοένα και περισσότερο ηθικά και πολιτικά σκληρύνεται και καθίσταται αντιανθρώπινος. Αν αυτό αληθεύει, θεωρούμε ότι η αξιοποίηση ιδιαιτέρως της παιδαγωγικής του Freinet στην εκπαίδευση θα μπορούσε να βελτιώσει την παρούσα κατάσταση. Στην παιδαγωγική αυτή το παιδί, απολαμβάνοντας την υποστήριξη και την προστασία της ομάδας, μαθαίνει να εκτιμά τη φιλία, τη συνεργασία, την αλληλοβοήθεια, το μοίρασμα, τον αλληλοσεβασμό· όλα αυτά, δηλαδή, τα οποία έχει ανάγκη ο σύγχρονος κόσμος. Το παιδί, λειτουργώντας σε αυτό το πλαίσιο, καταλήγει να βιώνει τη σχολική του ζωή ως μια υπόθεση συλλογική και δική του ταυτόχρονα, καθιστάμενο υπεύθυνο και άξιο να αναπτύξει την ελευθερία του.

Λέξεις κλειδιά: Αριστοτέλης, Επίκουρος, Freinet, φιλία, φιλοσοφία, παιδαγωγική

Βιβλιογραφία

- Αριστοτέλης, (2006). *Ηθικά Νικομάχεια* (Δ. Λυπουρλής, Μτφρ.) (τόμ. β),. Ζήτρος.
- Αυγητίδου, Σ. (1997). *Οι κοινωνικές σχέσεις και η παιδική φιλία στην προσχολική ηλικία. Θεωρία, έρευνα και διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων στο νηπιαγωγείο*. Κυριακίδης.
- Carnes, T. (2021). Keeping the friend in epicurean friendship, *Apeiron*, 54(3), 385-410.

- Freinet, S. (χ.η.). *Το σχολείο του λαού*. Οδυσσέας.
- Νεχαμάς, Α. (2017). *Περί φιλίας* (Θ.Τάσης, Μτφρ.). Μεταίχιμο.
- Peri, J. (2017). Making sense of epicurean friendship. An intended audience approach. *Stance*, 10, 85-93.

Ο διάλογος στη σχολική τάξη

Βογιατζή Αναστασία

pse20032@rhodes.aegean.gr

Μπένα Ναταλία

pse20177@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Καθηγήτρια Θεοδωροπούλου Έλενα

theod@aegean.gr

Στο νηπιαγωγείο, ο διάλογος και η συζήτηση αποτελούν τα θεμέλια για την εκπαιδευτική διαδικασία, παρέχοντας πολλαπλά οφέλη τόσο για τους μαθητές και τις μαθήτριες όσο και για τους εκπαιδευτικούς και τις εκπαιδευτικούς. Ο/Η διάλογος/συζήτηση ενθαρρύνει τα παιδιά να εκφράσουν τις σκέψεις, τις ανησυχίες και τα συναισθήματά τους, προάγει την κοινωνικοποίηση, την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων και την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης τους. Ο/Η εκπαιδευτικός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διευκόλυνση του διαλόγου και της συζήτησης, έχοντας την ευθύνη της δημιουργίας ενός ασφαλούς και ανεκτικού περιβάλλοντος, όπου η κάθε προσωπικότητα γίνεται σεβαστή και τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες όπως η επιχειρηματολογία, η αιτιολόγηση και η ανταλλαγή απόψεων, να εκφράζουν ελεύθερα τη διαφωνία τους, είτε αυτή αφορά στις απόψεις των συμμαθητών/τριών τους είτε του/της εκπαιδευτικού στη βάση της ύπαρξης αμοιβαίου σεβασμού και ανοιχτού μυαλού. Επομένως, η κατεύθυνση της συζήτησης είναι σημαντικό να προέρχεται από τα παιδιά, τα οποία δημιουργούν ερωτήματα, θέτουν θέματα και σχολιάζουν τις απόψεις που εκφράζονται. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, έχει σημασία να σημειωθεί ότι η φιλοσοφία με/για παιδιά έχει αναδείξει τη σημασία της φιλοσοφικής εκπαίδευσης και έχει προάγει μεγάλη σειρά εργαλείων και τεχνικών που μπορούν να υποστηρίξουν το διάλογο και τη συζήτηση μέσα στην τάξη (Θεοδωροπούλου, 2013). Οι Theodoropoulou και Nikolidaki (2017), αναφέρουν πως οι δάσκαλοι/ες θα πρέπει να μάθουν πότε να σιωπούν και να ακούν προσεκτικά τους διαλόγους των παιδιών, ώστε να αδράξουν τη στιγμή που αυτά δημιουργούν ιδέες που μάλιστα θα μπορούσαν να έχουν φιλοσοφικό ενδιαφέρον. Παρόλα αυτά, οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα δυσκολίες και προκλήσεις κατά τη διεξαγωγή διαλόγων και συζητήσεων στη σχολική τάξη του νηπιαγωγείου, κάτι που δείχνει ότι η ανάπτυξη διαλόγου στην τάξη δεν μπορεί να θεωρείται αυτονόητη ή εύκολη. Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μέρος της έρευνας που πραγματοποιήθηκε με συνεντεύξεις από 10 φοιτητές και φοιτήτριες του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, με σκοπό να εκφράσουν τις απόψεις τους όντας μελλοντικοί/ές εκπαιδευτικοί σχετικά τη συζήτηση και τον διάλογο μέσα στην τάξη και τις δυσκολίες που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσουν.

Λέξεις κλειδιά: *Διάλογος, συζήτηση, εκπαίδευση, ρόλος του/της εκπαιδευτικού, τάξη*

Βιβλιογραφία

- Θεοδωροπούλου Έ. (2013) (Επιμ.), *Φιλοσοφία, φιλοσοφία είσαι εδώ; Κάνοντας φιλοσοφία με τα παιδιά*. Αθήνα.
- Θεοδωροπούλου, Έ. (2019). Η φωτογραφία στην τάξη: η συζητητική διαδικασία και το αντικείμενο της σκέψης. *ΑΜΗΧΑΝΟΝ, Περιοδικό του Εργαστηρίου Έρευνας στην Πρακτική Φιλοσοφία*, 1, 2016-2018, 310-335.
- Theodoropoulou, E., & Nikolidaki, S. (2017). The emergence of emerging philosophical moments and the emerging philosophizing: Preliminary notes. *Childhood and Philosophy*, 13 (26), 153-165.

5^η Συνεδρία: Λογοτεχνία

Όψεις του τραύματος της Μικρασιατικής Καταστροφής στην παιδική/νεανική λογοτεχνία: Μια αφηγηματολογική ανάλυση του «Μέλη και Μελέκ» της Β. Μαυρίδου

Μπάκη Αναστασία
anastbaki@gmail.com

Επίβλεψη: Κόκκινος Δημήτρης, Μέλος Ε.ΔΙ.Π.
dkokkinos@aegean.gr

Τα τελευταία χρόνια, ολοένα και περισσότερο, οι συγγραφείς που καταγίνονται με τον χώρο της παιδικής/νεανικής λογοτεχνίας αξιοποιούν με ολοένα και πιο ευφάνταστους, πρωτότυπους και σύνθετους τρόπους τις αφηγηματικές τεχνικές προκειμένου να εξασκήσουν τις αναγνωστικές δεξιότητες αλλά και να εξάψουν το ενδιαφέρον των μαθητευόμενων αναγνωστών/τριών τους. Για τους παραπάνω λόγους, ένας σημαντικός αριθμός μελετών στο συγκεκριμένο θεωρητικό πεδίο εστιάζει το ερευνητικό του ενδιαφέρον του στην αφηγηματολογική ανάλυση των κειμένων μυθοπλασίας που απευθύνονται σε παιδιά και νέους. Μέσα από μια ανάλυση τέτοιου είδους επιχειρείται η αποκωδικοποίηση των δομικών και γλωσσικών επιλογών του συγγραφέα, που συνθέτουν τους χαρακτήρες, την πλοκή, τον χρόνο, τον τόπο δράσης και τις μεταξύ τους σχέσεις (Παπαντωνάκης & Κωτόπουλος, 2011). Η παρούσα μελέτη έχει ως βασικό της σκοπό να αναλύσει τις αφηγηματικές τεχνικές που ενυπάρχουν στο βιβλίο της Β. Μαυρίδου «Μέλη και Μελέκ» που κυκλοφόρησε το 2022 από τις εκδόσεις Διόπτρα. Πρόκειται για μια νουβέλα με έντονα στοιχεία ηθογραφίας που εντάσσεται στη νεωτερική πεζογραφία, και πραγματεύεται το θέμα της Μικρασιατικής Καταστροφής και της προσφυγικής κρίσης που επακολούθησε. Τα παιδιά αναγνώστες μαθαίνουν μέσα από τις τραυματικές αναμνήσεις δύο ηλικιωμένων γυναικών από την Ελλάδα και την Τουρκία, που βίωσαν τα γεγονότα στην παιδική τους ηλικία κι έρχονται σε επαφή χάρη στις εγγονές τους και την τεχνολογική εξέλιξη. Η μεθοδολογική προσέγγιση βασίζεται στη θεωρία αφηγηματολογίας του G. Genette (2007). Ειδικότερα,

ερευνώνται τα επίπεδα αφήγησης, οι εγκιβωτισμοί και οι μεταδιηγήσεις που συναντώνται στο βιβλίο. Παράλληλα, αναλύονται οι βασικές πτυχές των αφηγηματικών τεχνικών, που συνδέονται με τους αφηγητές, τους χαρακτήρες, τους αποδέκτες, το αφηγηματικό περιεχόμενο, την αφηγηματική πράξη, την οπτική γωνία, την εστίαση, τον αφηγηματικό λόγο και τον αφηγηματικό χρόνο (Παπαντωνάκης, 2009). Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν, πέρα από τα στοιχεία διακειμενικότητας, ότι το συγκεκριμένο κείμενο δομείται κυρίως μέσω εγκιβωτισμένων αφηγήσεων με πολλαπλούς αφηγητές διαφορετικών τύπων, που απευθύνονται σε, επίσης, πολλαπλούς αποδέκτες, εντός κι εκτός του βιβλίου. Έχει πληθώρα χαρακτήρων που αλληλεπιδρούν σε μια κυκλική δόμηση των γεγονότων, η οποία διαμορφώνεται από ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο αφήγησης. Οι παραπάνω αφηγηματικές τεχνικές συμβάλλουν στο να οικοδομηθεί ένα γοητευτικό μυθοπλαστικό σύμπαν που επιτυγχάνει να κερδίσει το ενδιαφέρον και να καλλιεργήσει την ευαισθητοποίηση και την ενσυναίσθηση των αναγνωστών πάνω σε ένα διαχρονικά επίκαιρο κοινωνικό-πολιτικό θέμα, αυτό της προσφυγιάς.

Λέξεις κλειδιά: Παιδική/νεανική λογοτεχνία, αφηγηματολογία, αφηγηματικές τεχνικές, Μικρασιατική Καταστροφή, προσφυγιά

Βιβλιογραφία

- Μαυρίδου, Β. (2021). *Μέλη και Μελέκ* (4^η έκδοση). Διόπτρα.
- Genette, G. (2007). *Σχήματα III. Ο λόγος της αφήγησης, δοκίμιο μεθοδολογίας και άλλα κείμενα*. Πατάκης.
- Παπαντωνάκης, Γ. (2009). *Θεωρίες λογοτεχνίας κι ερμηνευτικές προσεγγίσεις κειμένων για παιδιά και νέους* (5^η έκδοση). Πατάκης.
- Παπαντωνάκης Γ. & Κωτόπουλος Τ. (2011). *Σκηνικό, Χαρακτήρες, Πλοκή. Διαβάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο για παιδιά και νέους*. ΙΩΝ.

Ευρυδίκης Περικλέους-Παπαδοπούλου, Φεγγάρι μην κλαις: μια ανάγνωση

Σφαιροπούλου Σωτηρία
sotiriasfair.2002@gmail.com

Επίβλεψη: Αφυπηρητήσασα Καθηγήτρια Χριστοδουλίδου Λουίζα
xristod@rhodes.aegean.gr

Η Ευρυδική Περικλέους Παπαδοπούλου, στο θεατρικό της έργο: *Φεγγάρι μην κλαις*, αποτυπώνει τον καθοριστικό ρόλο του έρωτα στην ανάγκη των ανθρώπων να βρουν νόημα στην ύπαρξή τους. Πρόκειται για ένα δράμα που χωρίζεται σε δύο σκηνές μέσα από τις οποίες κορυφώνονται οι ψυχολογικές διακυμάνσεις του Ιάσονα, της Λίλιαν και της Αθανασίας. Η συγγραφέας καταφέρνει να συγκινήσει, να προβληματίσει και κυρίως να σκιαγραφήσει τον ψυχικό κόσμο του ήρωα και των ηρωίδων που νιώθουν εγκλωβισμένοι και ματαιωμένοι· ο θάνατος φαντάζει δρόμος ευτυχίας στην αδυναμία τους να διαχειριστούν τα ψυχολογικά τους τραύματα. Στο πλαίσιο αυτό, οι ηρωίδες και ο ήρωας υποβάλλονται σε έναν προσωπικό αγώνα, ώστε να απεγκλωβιστούν από το ασφυκτικό ερωτικό τρίγωνο που έχουν δημιουργήσει και εν τέλει τους πνίγει. Οι τρεις πρωταγωνιστές συγκρούονται με τον ίδιο τους τον εαυτό· η Λίλιαν από την πλευρά της πληγωμένης γυναίκας και η Αθανασία ως μια ερωμένη που δεν κατάφερε να κάνει οικογένεια με τον άνδρα που αγάπησε και ερωτεύτηκε. Οι δύο γυναίκες συγκρούονται φανερά, για να δώσουν διέξοδο στις πληγές που τους δημιούργησε αυτή η ασύμβατη σχέση με τον ανασφαλή και αδύναμο Ιάσονα. Η σχέση των

τριών ηρώων διαταράσσεται, όταν εμφανίζεται στις ζωές τους ο Άλεξ, ένας φιλόδοξος σκηνοθέτης και φίλος της Μάργκαρετ, της καλύτερης φίλης της Λίλιαν, με την οποία επικοινωνούν εδώ και χρόνια μόνο μέσω αλληλογραφίας. Η θεατρική συγγραφέας, διαθέτοντας ιδιαίτερη ευαισθησία, λεπτότητα στον χειρισμό των ηρώων και των επιμέρους σχέσεων που διαμορφώνονται, κάθε φορά, συνθέτει ένα κείμενο που το διέπει ποιητικότητα η οποία, χωρίς να στερείται συγκρούσεων, προκαλεί στον αναγνώστη την αίσθηση του ψευδαισθητικού. Το συγκεκριμένο έργο αναδεικνύει, παράλληλα, το κοσμοπολίτικο κλίμα και την παγκοσμιότητα των καταστάσεων, μέσα από ήρωες που δεν ταυτίζονται εθνοφυλετικά με συγκεκριμένη καταγωγή και προέλευση, όπως χαρακτηριστικά ομολογεί ο Άλεξ που είναι άνθρωπος χωρίς πατρίδα· το έργο προσφέρει μια διαχρονική και πανανθρώπινη ταυτότητα. Το ίδιο ισχύει και για τους άλλους ηθοποιούς που μέσα από τους ρόλους τους βιώνουν συγκινήσεις, συναισθήματα που ξεφεύγουν πολύ από τον περιορισμένο ορίζοντα της ατομικής τους ζωής. Ακόμα και ο έρωτας, ο παράνομος δεσμός, το σαρκικό πάθος που τους συνέχει, διαπνέεται από μια αίσθηση υπαρξιακής αγωνίας που προκύπτει από το επάγγελμα και την ιδιότητα που τους χαρακτηρίζει· το εύθραυστο του ρόλου, το συνεχές παιχνίδι ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό.

Λέξεις κλειδιά: *E. Περικλέους-Παπαδοπούλου, σκηνικό, πλοκή, χαρακτήρες*

Βιβλιογραφία

- Παπαντωνάκης, Δ. Γ. & Κωτόπουλος, Η. Τρ. (2011). *Σκηνικό, χαρακτήρες, πλοκή*. Ίων.
- Περικλέους-Παπαδοπούλου Ευρυδίκη (1996). *Φεγγάρι μην κλαις*. Νεφέλη.
- Christodoulidou, L. (2019). *Evriliki Pericleous-Papadopoulou an introduction to her work, THEATRE: Moon Don't Weep* (pp.28-29). Cyprus Pen.
- Brooks, P. (1992). *Reading for the plot: Design and intention in narrative*. Harvard University Press.
- Lukens, R. (1995). *A critical handbook of children's literature*. Harper Collins College Publishers.

Ακούγοντας τις εικόνες: εικονοβιβλία για άτομα με προβλήματα όρασης

Βαλιοντή Σοφία-Ιωάννα
pse22021@aegean.gr

Κατόπη Μαρία
pse22100@aegean.gr

Επίβλεψη: Μίσιου Μαριάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
missiou@rhodes.aegean.gr

Τα άτομα με προβλήματα όρασης μπορούν να απολαύσουν ένα λογοτεχνικό βιβλίο χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές ή εργαλεία ανάγνωσης, που τους επιτρέπουν να έχουν πρόσβαση στο κείμενο, είτε μέσα από την αφή είτε μέσα από την ακοή. Μεταξύ αυτών των τεχνικών περιλαμβάνεται η χρήση ακουστικών βιβλίων (audioobooks), στα οποία το λεκτικό κείμενο διαβάζεται μεγαλόφωνα και ηχογραφείται. Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης πρότασης στρέφεται στα εικονοβιβλία, μια σημαντική κατηγορία λογοτεχνικών βιβλίων, ιδιαίτερα προσφιλής σε μικρότερες ηλικίες. Στα βιβλία αυτά, η συνέργεια εικόνων-λέξεων αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το οπτικό κείμενο αλληλεπιδρά με το λεκτικό, ώστε αφενός να κατασκευαστεί το νόημα και αφετέρου να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη

αναγνωστική εμπειρία. Επιπλέον, η σχέση που αναπτύσσουν μεταξύ τους εικόνες και λέξεις παίρνει διάφορες μορφές, από την πλήρη συμφωνία τους έως την πλήρη αντίθεσή τους. Ωστόσο, στην πληθώρα των ακουστικών βιβλίων που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο και στις εξειδικευμένες βιβλιοθήκες παρατηρείται έλλειψη των εικονοβιβλίων, ή, όταν υπάρχουν, η έμφαση δίνεται στο λεκτικό κείμενο και η εικόνα παραβλέπεται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά με προβλήματα όρασης να μην έρχονται σε επαφή με την εικονιστική αφήγηση, χάνοντας ένα σημαντικό μέρος της λογοτεχνικής εμπειρίας. Με βάση τα παραπάνω, η προβληματική της πρότασης αυτής αφορά στις προκλήσεις που παρουσιάζει η μετατροπή ενός εικονοβιβλίου σε ακουστικό βιβλίο και εκφράζεται μέσα από τα ακόλουθα ερωτήματα: Πώς ενσωματώνεται ο εικονιστικός κώδικας στον λεκτικό, ώστε να δημιουργηθεί μια ενιαία αρμονική ακουστική αφήγηση; Πώς μεταφέρονται λεκτικά ορισμένα χαρακτηριστικά της εικόνας, όπως είναι τα χρώματα, τα οποία δεν γίνονται εύκολα αντιληπτά από άτομα με προβλήματα όρασης; Πώς δομείται η περιγραφή μιας εικόνας με τρόπο ώστε ο/η ακροατής/ακροάτρια να εξάγει τα δικά του/της συμπεράσματα και να αναδείξει τις δικές του/της σημασίες;

Λέξεις κλειδιά: *Εικονοβιβλίο, εικονιστικό κείμενο, άτομα με προβλήματα όρασης,*

Βιβλιογραφία

- Μίσιου, Μ. (2020). *Βουθά κόμικς και εικονοβιβλία. Τεχνικές αφήγησης στα βιβλία χωρίς λέξεις.* Καλειδοσκόπιο.
- Nodelman, P. (2009). *Λέξεις για εικόνες. Η αφηγηματική τέχνη του παιδικού εικονογραφημένου βιβλίου.* Πατάκης.

Ανιχνεύοντας τη διαφορετικότητα στα κόμικς: η περίπτωση της Πακιστανής μουσουλμάνας υπερ-ηρωίδας Kamala Khan της Marvel

Τρανταφίρ Σαμπίνα-Κάρμεν
pse22021@aegean.gr

Νέζη Αφροδίτη
pse22100@aegean.gr

Επίβλεψη: Μίσιου Μαριάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
missiou@rhodes.aegean.gr

Στις σύγχρονες παγκοσμιοποιημένες και πολυπολιτισμικές κοινωνίες, η έννοια της διαφορετικότητας προσδιορίζεται από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, όπως η γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα, η καταγωγή, η θρησκεία κ.ά. Το θέμα της διαφορετικότητας αναδείχθηκε από τα κοινωνικά κινήματα των δεκαετιών '60 – '70 κι έκτοτε θίγεται συχνά στην επικαιρότητα, με μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση, σε πολλές πτυχές της ζωής του ανθρώπου. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η τεράστια αμερικανική εκδοτική εταιρεία κόμικς Marvel έχει δημιουργήσει χαρακτήρες από διαφορετικά κοινωνικά υπόβαθρα και πολιτισμούς. Μεταξύ αυτών, η Kamala Khan είναι μια μουσουλμάνα μισή Αμερικανίδα μισή Πακιστανή υπερηρωίδα, γνωστή και ως Ms. Marvel. Η σειρά κόμικς στην οποία πρωταγωνιστεί γνωρίζει μεγάλη επιτυχία, ενώ χαρακτηρίζεται από την ανατρεπτική της προσέγγιση σε θέματα ταυτότητας, διαφορετικότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης. Η σειρά αντιπροσωπεύει μια σημαντική μετατόπιση στην απεικόνιση των υπερηρωίδων, αντικατοπτρίζοντας ένα συμπεριληπτικό και πολιτισμικά διαφορετικό τοπίο στη βιομηχανία των κόμικς. Στο πλαίσιο αυτό, η πρότασή μας στοχεύει στην μελέτη της διαφορετικότητας στα σύγχρονα υπερ-ηρωικά κόμικς,

επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην προσωπικότητα της Kamala Khan. Με μεθοδολογικό εργαλείο την χαρακτηρολογία, όπως αυτή έχει εφαρμοστεί στα κόμικς, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα:

- Πώς τα κόμικς αντανακλούν και διαμορφώνουν τις κοινωνικές αντιλήψεις για τη διαφορετικότητα και την αναπαράσταση των μειονοτήτων;
- Ποιος είναι ο ρόλος των κόμικς στη διαμόρφωση της κουλτούρας και της ταυτότητας στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες;

Λέξεις κλειδιά: Χαρακτηρολογία, κόμικς, διαφορετικότητα, υπερ-ηρωίδα, μειονότητες, Kamala Khan-Ms. Marvel

Βιβλιογραφία

- Μίσιου, Μ. (2010). *Τα κόμικς από το περίπτερο στη σχολική τάξη*. ΚΨΜ.
- Παπαντωνάκης, Γ., Κωτόπουλος, Τρ. (2011). *Σκηνικό, χαρακτήρες, πλοκή*. Εκδόσεις Ίων

6^η Συνεδρία: Μουσική Αγωγή

Το παιδικό τραγούδι ως εργαλείο ανάπτυξης δεξιοτήτων στην προσχολική ηλικία

Γαλάνη Δήμητρα
pse20040@aegean.gr

Επίβλεψη: **Αργυρίου Μαρία**, Μέλος Ε.ΔΙ.Π.
m.argyriou@aegean.gr

Τα παιδικά τραγούδια αντλούν τις ρίζες τους από την πλούσια λαϊκή παράδοση, συγκροτώντας το άνεο δημιούργημα του ανθρώπινου πολιτισμού. Το παιδικό τραγούδι όταν ενσωματώνεται στην εκπαιδευτική πρακτική συγκροτεί πρωταρχική πηγή έμπνευσης για την μουσική εκτέλεση, την σύνθεση και την μουσική δημιουργία. Λειτουργεί ως ένα αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας, έκφρασης, μουσικής μάθησης και πολιτισμικής καλλιέργειας. Τα παιδικά τραγούδια, ακριβώς εξαιτίας της ρυθμικής και μελωδικής απλής δομής τους, διευκολύνουν στην κατανόηση και στην απομνημόνευση των στίχων από τα παιδιά. Λειτουργούν, δηλαδή, ως εργαλείο μνημοτεχνικής αλλά και γνωστικής πρόσληψης. Ειδικότερα, στα οφέλη του προσμετρώνται τεχνικές που ενισχύουν την μαθησιακή διαδικασία καθώς η διδακτική που το αφορά διαμορφώνει μια πολυδιάστατη εμπειρία για τα παιδιά. Σκοπός της

συγκεκριμένης ανακοίνωσης είναι, αφενός, να διερευνηθεί η συνεισφορά του παιδικού τραγουδιού στην ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων και, αφετέρου, να επισημανθούν τα πολλαπλά οφέλη του, τα οποία προκύπτουν από την γνωστική, συναισθηματική, κοινωνική και αισθητική τους καλλιέργεια. Το θεωρητικό μέρος της ανακοίνωσης περιλαμβάνει: την χαρτογράφηση του παιδικού τραγουδιού ως προς τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα και τον προσδιορισμό της κατηγοριοποίησης των ειδών των παραδοσιακών παιδικών τραγουδιών. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που επιλέξαμε για τη συγκεκριμένη εργασία, παρουσιάζει τα κρίσιμα σημεία της τρέχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα που ενδιαφέρει ερευνητικά (π.χ. Βιβλιοθήκη ΤΕΠΑΕΣ, Δημοτική Βιβλιοθήκη Ρόδου, άρθρα σε διαδικτυακά επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά Συνεδρίων και σεμιναρίων, πτυχιακές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες). Αφορά σε αυτόνομες μονάδες κειμένων, που σκιαγραφούν ουσιαστικά την οπτική γωνία του θέματος μελέτης που επιλέξαμε. Ως εκ τούτου, θα αναλυθούν με κριτικό τρόπο, σώμα δημοσιευμένων εργασιών. Αξιοποιούνται, επίσης, βιβλιογραφικές πηγές με βάση κοινά χαρακτηριστικά, όπως το εκπαιδευτικό πρόβλημα που τέθηκε εκ μέρους μας, οι στόχοι/σκοποί, η ερευνητική προσέγγιση και τα συμπεράσματα. Μέσα από την παρούσα μελέτη προκύπτει η παρότρυνση να ενθαρρύνουμε τους μελλοντικούς παιδαγωγούς προσχολικής αγωγής να εντάξουν στις πρακτικές τους τη διδασκαλία του παραδοσιακού τραγουδιού καθώς θα έχουν την ευκαιρία να ενστερνιστούν την παραδοσιακή μουσική ως εμπειρία πολιτισμού που καλύπτει πολλές αισθητικές διαστάσεις καθώς και να καλλιεργήσουν αντίστοιχες δεξιότητες.

Λέξεις κλειδιά: *Παιδικό τραγούδι, παραδοσιακή μουσική, δεξιότητες, προσχολική ηλικία, πουλαιοθητηριακή εκπαίδευση, μουσική εμπειρία, μουσικός πολιτισμός*

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος, Β. (2010). *Η τέχνη και η τεχνική του παραμυθιού*. Αθήνα: Εκδόσεις Κατσανιώτης.
- Ανδρικοπούλου, Ε., Αποστόλου, Ζ., Μυλωνά, Θ., & Στελλάκης, Ν. (2006). Είμαι ο/η...: Μια διδακτική παρέμβαση για την ενίσχυση της προφορικής επικοινωνίας και την ανάδυση του γραμματισμού. Στο Π. Παπούλια – Τζελέπη, Α. Φτερινιάτη & Κ. Θηβαίος (Επιμ.), *Έρευνα και πρακτική του γραμματισμού στην ελληνική κοινωνία. Ανάγκες και προοπτικές* (σσ. 181 – 194), ISBN: 9789604422418. Ελληνικά Γράμματα.
- Αργυρίου, Μ. (2021). *Εφαρμοσμένη μουσική παιδαγωγική: Το πλαίσιο και ο σχεδιασμός διδασκαλίας για την προσχολική και προσχολική αγωγή* Εκδόσεις Δισίγμα.
- Αυδίκος, Β. (1997). *Το λαϊκό παραμύθι*. Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Θάνου, Α., & Νερατζάκη, Χ. (2022). *Κικιρίκουσου!!! Κλιμακωτά παραμύθια και δραστηριότητες*. Κέντρο Μελέτης & Διάδοσης Μύθων και Παραμυθιών.
- Καμηλάκη-Πολυμέρου, Α., & Καραμανές, Ε. (2008). *Λαογραφία, παραδοσιακός πολιτισμός*. Αινσιτιούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.)
- Τσούτσια-Λουλάκη, Ε. (2022). *Σημειώσεις διδακτικής ενότητας «Μουσική Λαογραφία», Επιμορφωτικό Δια Βίου Πρόγραμμα με τίτλο: Μουσική Παιδαγωγική: Επαγγελματική Ανάπτυξη και Δεξιότητες σε σύγχρονα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα*. Ρόδος: ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Αξιοποιώντας τις αρχές της Μεθόδου Montessori για την ανάπτυξη των ρυθμικών και γλωσσικών ικανοτήτων στο Νηπιαγωγείο. Σύγχρονες προσεγγίσεις

Χριστοδούλου Θάλεια
thalia200229@gmail.com

Επίβλεψη: Αργυρίου Μαρία, Μέλος Ε.Δι.Π.
m.argyriou@aegean.gr

Ο ρυθμός αποτελεί κομβικό άξονα της ανακοίνωσής μας. Συστήνει βασικό στοιχείο της μουσικής που υπάρχει παντού γύρω μας καθώς απαντάται αφενός, στην ανθρώπινη φύση, αφετέρου, στην ανθρώπινη δημιουργία (μουσικά παράγωγα). Ως εκ τούτου, θεωρείται αναγκαίος για την εμφύσηση των μουσικών και των γλωσσικών ικανοτήτων των νηπίων σύμφωνα με τις βασικές αρχές της μεθόδου Montessori. Βασική παράμετρος του σκεπτικού μας αποτελεί το πώς τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας έρχονται σε μια πρώτη γνωριμία με τα μουσικά όργανα προκειμένου να αποκτήσουν ρυθμική αντίληψη και φωνολογική επίγνωση. Αξιοποιώντας τη μέθοδο Montessori, προβληματιζόμαστε για το πώς η δημιουργική αγωγή μπορεί να δομήσει έναν ευέλικτο τρόπο μουσικής σκέψης και νόησης, για να ξεκλειδώσει τις ρυθμικές, νοητικές και γλωσσικές λειτουργίες του εγκεφάλου. Ο βασικός σκοπός της συγκεκριμένης ανακοίνωσής είναι αφενός μεν, να εστιάσει στην νοητική και κινητική αφύπνιση των νηπίων ενεργοποιώντας τη κριτική ικανότητα, τη μουσική φαντασία και τη συνθετική δεξιότητα όπως αυτές προκύπτουν μέσα από μουσικά παιχνίδια και αυτοσχέδιες μουσικές κατασκευές, αξιοποιώντας ως τεχνικές την φωνητική εκτέλεση, τη μνημοτεχνική, τον αυτοσχεδιασμό, το παιχνίδι ρόλων, όπως επίσης και μία ευρεία ποικιλία φυσικών υλικών (ως ηχογόνες και ρυθμικές πηγές). Αφετέρου δε, να ευαισθητοποιήσει τα νήπια να ανταποκριθούν, να κατανοήσουν, να εκτελέσουν και να αυτενεργήσουν απέναντι στα ρυθμικά ερεθίσματα αναπτύσσοντας τη γλωσσική τους ικανότητα και τον αναδυόμενο γραμματισμό τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο. Το θεωρητικό μέρος της ανακοίνωσής μας περιλαμβάνει δεδομένα που προκύπτουν από έρευνες αναφορικά με την ουσιαστική συμβολή του ρυθμού στην ανάπτυξη των φωνητικών εκτελεστικών και γλωσσικών δεξιοτήτων των νηπίων καθώς και με το πώς η μουσική ενεργοποιεί τις εγκεφαλικές λειτουργίες, προάγει την ανάπτυξη δεξιοτήτων της μουσικής σκέψης και της μουσικής αντίληψης κατά την Μοντεσσοριανή Μέθοδο (Bunnag, 2002· Duckworth, 2006· Faryadi, 2017· Montessori, 2014). Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που επιλέξαμε για την παρούσα εργασία, παρουσιάζει τους βασικούς άξονες της τρέχουσας βιβλιογραφίας. Αξιοποιούνται επίσης, βιβλιογραφικές πηγές με βάση τη συλλογή δεδομένων που προέκυψε από τον βασικό προβληματισμό, την ερευνητική προσέγγιση, τα συμπεράσματα και την συζήτηση. Μέσα από την παρούσα μελέτη προσφέρεται μια νέα πρόταση για την ενίσχυση, την ενθάρρυνση και την σημαντική συνεισφορά του ρυθμού στην ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων. Προτρέπει τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής να εμψυχήσουν στα παιδιά την ανάπτυξη μουσικής κουλτούρας μέσα από μια ποικιλομορφία μουσικών ερεθισμάτων και «ρυθμικών γεγονότων» ώστε να προκύψει ο μουσικός εγγραμματισμός.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική παιδεία, ρυθμικές, νοητικές και γλωσσικές λειτουργίες, μέθοδος Montessori, φωνητική και ρυθμική εκτέλεση

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Μ. (2021). *Εφαρμοσμένη Μουσική Παιδαγωγική: Το πλαίσιο και ο σχεδιασμός διδασκαλίας για την προσχολική και προσχολική Αγωγή*. Εκδόσεις Δισίγμα.
- Αργυρίου, Μ, Τσούτσια-Λουλάκη, Ε., & Μαγαλιού, Μ. (2010). *Μουσική Α΄ και Β΄ Δημοτικού*. Βιβλίο εκπαιδευτικού. ΟΕΔΒ.
- Μοντεσσόρι, Μ. (1981). *Η ανακάλυψη του παιδιού* (Έ. Έκμε). Γλάρος.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., & Μπασαγιάννη, Ε. (2007, 2η έκδοση). *Οδηγός Νηπιαγωγού*. Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης (σελ. 161 – 162). Αθήνα: Εκδόσεις ΙΤΙΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ
- Ανδρούτσος, Π. (1995). *Μουσική παιδαγωγική. Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής, παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*. Εκδόσεις Orpheus, Μ. Νικολαΐδης.
- Duckworth, C. (2006). Teaching peace: a dialogue on the Montessori method. *Journal of Peace Education*, 3(1), 39–53. <https://doi.org/10.1080/17400200500532128>

Ο μουσικός Εγγραμματισμός ως μέσο επικοινωνίας και ανάδυσης της προφορικότητας στο νηπιαγωγείο

Χαϊντούτη Ευφροσύνη-Μαριάννα

froso.xaidouti@gmail.com

Επίβλεψη: Αργυρίου Μαρία, Μέλος Ε.ΔΙ.Π.

m.argyriou@aegean.gr

Ο μουσικός εγγραμματισμός αναφέρεται στην ικανότητα ανάγνωσης και γραφής χωρίς τη βοήθεια μουσικού οργάνου, με συμβατική αλλά και μη συμβατική μουσική σημειογραφία. Αφορά, επιπρόσθετα, στην ικανότητα του ατόμου να γνωρίζει και να είναι σε θέση να εκτιμά ένα ευρύ φάσμα μουσικών παραδειγμάτων και στυλ. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι πρόκειται για έναν ορισμό ο οποίος εξετάζεται κατά περίπτωση λαμβάνοντας σχεδόν πάντα υπόψη τις κοινωνικο- πολιτισμικές συνιστώσες, προσφέροντας παράλληλα δυνατότητες αξιοποίησης των μουσικών στοιχείων για την κατάκτηση ή/και τον εμπλουτισμό και άλλων γνωστικών πεδίων (Καραγιώρας, 2017:14). Στα παραπάνω, λαμβάνεται υπόψη η βασική οδηγία του Προγράμματος Σπουδών του Νηπιαγωγείου (αναθεωρημένη έκδοση του 2023) ότι η μουσική στην προσχολική αγωγή συνδιαμορφώνει μία σειρά από δεξιότητες των νηπίων όπως η καλλιέργεια της προανάγνωσης, της προμαθηματικής σκέψης, του ελέγχου, της κατανόησης και της προφορικής έκφρασης. Βασική επιδίωξη της ανακοίνωσης είναι να αναδειχθούν τα σημεία τομής στην τρίπτυχη σχέση της μουσικής, της επικοινωνίας και της προφορικότητας μέσω ενός προτεινόμενου μοντέλου επεξεργασίας της μουσικής αφήγησης, ενώ παράλληλα πρόκειται να παρουσιαστούν, αφενός, τα αναδυόμενα στοιχεία που παρουσιάζονται σε αυτό, αφετέρου, ενδεικτικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για την προσχολική ηλικία. Το γενικότερο πλαίσιο της μουσικής τέχνης, προκύπτει μέσα από το περιβάλλον του

πολιτισμού και έχει κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα με την έννοια του πολιτιστικού εγγραμματισμού. Αυτός είναι και ο λόγος όπου υπερθεματίζουμε για τη μουσική ως πολιτισμικό προϊόν (Tia DeNora, 2000 αναφορά Αργυρίου, 2023: 25). Καίριο στοιχείο που σημειώνεται ως κοινό για την μουσική και την επικοινωνία συστήνει ο ήχος, ο οποίος επαναξιολογείται, επαναπροσδιορίζεται παιδαγωγικά, αλλά και αποδομείται -ενίοτε- προς όφελος της μουσικής πρόσληψης και κατ'επέκταση της μουσικής αντίληψης. Επομένως, αναδύεται ως άρρηκτη η σύνδεση της μουσικότητας και της επικοινωνίας, προς ενίσχυση της ίδιας της παιδαγωγικής διαδικασίας.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικός εγγραμματισμός, πολιτιστικός εγγραμματισμός, προφορικότητα, επικοινωνία, ήχος, προσχολική εκπαίδευση

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Μ. (υπό έκδοση). Ζητήματα μουσικού εγγραμματισμού και μουσικής «Κατανόησης»: Επαναπροσδιορίζοντας τους όρους με «όρους» πολυπολιτισμικής επιταγής. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο* (σφ. 25). Π.Τ.Δ.Ε, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Καραγιώρας, Μ. (2017). *Το μουσικό βίντεο στο μάθημα της μουσικής: Αρχές, Κριτήρια και προτάσεις εφαρμογής* (αδημοσίευτη διπλωματική εργασία). Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Σχολή Κοινωνικών Ανθρωπιστικών Σπουδών και Τεχνών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/21781/4/KaragiomasMariosMsc2017.pdf>
- Κωστή, Α. (2019). *Το ηχητικό περιβάλλον στο μουσείο: Ο ήχος ως μέσο επικοινωνίας και ενίσχυσης της μουσειακής εμπειρίας* (αδημοσίευτη διπλωματική εργασία). Σχολή Κοινωνικών επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/156413>
- Μακρογιάννη, Τ. (2024). *Από την προανάγνωση στην ανάγνωση: Θεωρία και σχολική πράξη*. Πανεπιστημιακές σημειώσεις Εξαμήνου Η'. Ρόδος: Τ.Ε.ΠΑ.Ε.Σ, Σχολή ανθρωπιστικών επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Ι.Ε.Π. (2021). Πρόγραμμα σπουδών νηπιαγωγείου <https://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli>
- Σέρρη, Λ. (1994). *Θέματα μουσικής και μουσικής παιδαγωγικής* (σ.σ. 13, 15). Gutenberg.

Ο παρεμβατικός ρόλος της μουσικής και της μουσικοθεραπείας σε παιδιά που βιώνουν πένθος και απώλεια

Μουρατίδου Παρθένα
pse21190@aegean.gr

Πετσαλάκη Μαρία
pse21253@aegean.gr

Πρινάρη Μαρία-Έλλη
pse21256@aegean.gr

Επίβλεψη: Αργυρίου Μαρία, Μέλος Ε.ΔΙ.Π.
m.argyriou@aegean.gr

Η μουσική και η μουσικοθεραπεία παρέχουν ευκαιρίες στους συμμετέχοντες/ουσες – εμπλεκομένους/ες, ώστε να αναδυθούν σκέψεις και συναισθήματα, τα οποία μπορούν να ενεργοποιήσουν την κάθαρση, την υποστήριξη, την αποφυγή και/ή την

ενσωμάτωση της απώλειας, εντός της τροποποιημένης ταυτότητας και ζωής. Οι εικόνες και η μουσική επεμβαίνουν ως μη λεκτικά εργαλεία με σκοπό να λειτουργήσουν θεραπευτικά, μέσω των εμπειριών της απώλειας (Callaghan & Michael, 2016). Η συμβολή της μουσικοθεραπείας στα νηπιαγωγεία γίνεται πλέον αντιληπτή, εξειδικευμένα, στα ειδικά νηπιαγωγεία. Σε αυτά τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, η καλλιέργεια της μουσικής ευαισθησίας έχει θεραπευτικούς σκοπούς, ενώ για να την αντιληφθεί ο/η ειδικός παιδαγωγός θα πρέπει να παρακολουθήσει την αυθόρμητη αντίδραση του ατόμου σε οποιοδήποτε μουσικό ερέθισμα έχει αντίκτυπο στα συναισθήματά των νηπίων (Μυλωνάς, 2021: 39). Στη συγκεκριμένη ανακοίνωση θα μας απασχολήσουν τα εξής ερευνητικά ζητήματα: i) η συμβολή – παρέμβαση της μουσικής στην διαχείριση του πένθους και της απώλειας στην προσχολική ηλικία, ii) η πιθανή συνέργεια του μουσικοθεραπευτή με τον νηπιαγωγό στα Ειδικά Νηπιαγωγεία και iii) η διαμόρφωση της στάσης των νηπιαγωγών μέσα από εξειδικευμένες επιμορφώσεις για θεματικές της ψυχικής υγείας σχετικά με το πένθος. Θα επιδιώξουμε να προβάλλουμε την δια-μεσολάβηση της μουσικής και της μουσικοθεραπείας σε παιδιά νηπιακής ηλικίας που βιώνουν απώλεια και πένθος ώστε να επισημανθεί η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης των νηπιαγωγών για ανάλογα ζητήματα και πρακτικές αντιμετώπισης και διαχείρισης συμβάντων εντός της σχολικής μονάδας. Η ενδεικτική βιβλιογραφική ανασκόπηση που επιλέξαμε για τη συγκεκριμένη εργασία, παρουσιάζει δεδομένα ερευνών για την συμβολή της μουσικοθεραπείας στις διεργασίες απώλειας και πένθους (Καλαϊτζίδου, 2020), για προγραμματικές ερευνητικές δράσεις σχετικές με τη διαχείριση της απώλειας σε παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης (Μπαϊραχτάρη, 2017) και, τέλος, για τη διαχείριση της απώλειας και της νοσταλγίας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω της παιδευτικής/θεραπευτικής αξιοποίησης της Μουσικής για την Παιδική Ευημερία και τις προοπτικές βελτίωσης της (Αργυρίου & Ιωαννίδου, 2019). Η βιβλιογραφική έρευνα μας θα αναλύσει με κριτικό τρόπο ένα σώμα δημοσιευμένων εργασιών μέσω σύνοψης, ταξινόμησης/ομαδοποίησης και σύγκρισης. Η βιβλιογραφική έρευνα διασφαλίζει τη ροή και τη συνοχή της επιχειρηματολογίας που αναπτύσσεται εκ μέρους μας, οργανώνοντας τα ερευνητικά ερωτήματα σε κύριο σώμα γνώσης που ανασκοπείται, με επισήμανση τομέων που θα μπορούσαν να αφορούν σε μελλοντική έρευνα για ζητήματα ειδικής μουσικής παιδαγωγικής στην προσχολική αγωγή. Τα δεδομένα που προκύπτουν από την βιβλιογραφική μελέτη μας αφορούν στα παρακάτω ευρήματα: i) συνιστώνται πρακτικές για την μεσολάβηση της μουσικής και της μουσικοθεραπείας σε παιδιά νηπιακής ηλικίας που βιώνουν απώλεια και πένθος, ii) οι νηπιαγωγοί αγνοούν βασικά συμπτώματα στην συμπεριφορά του παιδιού με αποτέλεσμα την ελλιπή αντιμετώπιση - διαχείριση των αντιδράσεών του, iii) παρατηρείται υποβάθμιση της επίδρασης που έχει η μουσικοθεραπεία στην διαχείριση (στρεσογόνων και μη) καταστάσεων, όπως αυτή που βιώνει ένα παιδί με μαθησιακές δυσκολίες ή ένα παιδί που βιώνει κάποιο είδος απώλειας, και iv) υπογραμμίζεται η δυνατότητα που προσφέρει η μουσικοθεραπεία να βοηθήσει το παιδί σε οποιαδήποτε κατάσταση βιώνει.

Λέξεις κλειδιά: η μουσική ως παρέμβαση, η μουσική ως θεραπεία, πένθος, απώλεια, ειδικός παιδαγωγός

Βιβλιογραφία

- Αργυρίου, Μ., & Ταψής, Ν. (2023). *Ευέλικτα περιβάλλοντα μάθησης και πρακτικές. Η συνεισφορά τους στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: ΔίΣΗΓΜΑ
- Cullinan, A. L. (1990). Teachers' death anxiety, ability to cope with death, and perceived ability to aid bereaved students. *Death studies*, 14(2), 147- 160.
- Pratt, C. C., Hare, J., & Wright, C. (1987). Death anxiety and comfort in teaching about death among preschool teachers. *Death studies*, 9(5-6), 417-425.
- Russell, E. Hilliard (2008). Music and grief work with children and adolescents. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Creative interventions with traumatized children* (pp. 62-80). The Guilford Press.
- Speece, M.W., & Brent, S.B. (1984). Children & understanding of death: A review of three components of a death concept. *Child Development*, 55(5), 1671-1686. <https://doi.org/10.2307/1129915>

Παγκόσμια Μουσική Παιδαγωγική (World Music Pedagogy) και πολιτισμική ποικιλομορφία στην προσχολική ηλικία: κειμενική και ερμηνευτική ανάλυση

Ζαγκαβιέρου Ευαγγελία
pse21072@aegean.gr

Κιούση Γεωργία
pse21112@rhodes.aegean.gr

Επίβλεψη: Αργυρίου Μαρία, Μέλος Ε.Δι.Π.
m.argyriou@aegean.gr

Οι σημερινές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από έντονη πολιτισμική ποικιλομορφία εξαιτίας της ραγδαίας κινητικότητας για ποικίλους λόγους. Κατ' επέκταση, το σύγχρονο σχολείο χαρακτηρίζεται από ποικιλία εθνοτήτων και προβαίνει συχνότερα πλέον σε επαναπροσδιορισμό, αφενός, των αναλυτικών προγραμμάτων και του μαθησιακού περιεχομένου, αφετέρου, των πρακτικών για τη μετάδοση της γνώσης στους/στις μαθητές/τριες. Η μουσική παιδαγωγική αποτελεί μέσο ενίσχυσης της μαθησιακής διαδικασίας καθώς έχει αναδειχθεί ως διαδραστική παιδαγωγική διαδικασία για την κατανόηση της ανθρώπινης έκφρασης και του πολιτισμού. Οι συγκεκριμένες θέσεις αποτέλεσαν την βάση για της δημιουργία ενός μουσικοπαιδαγωγικού μοντέλου με ενθουσιολογικό και ανθρωπολογικό ενδιαφέρον γνωστό ως μοντέλο της Παγκόσμιας Μουσικής Εκπαίδευσης (World Music Pedagogy) με βασική εκπρόσωπο την Patricia Shehan Campbell. Συνοψίζοντας τα παραπάνω προβληματιζόμαστε για το πώς η μουσική παιδαγωγική μπορεί να αποτελέσει πύλη για πολιτισμικές κατανοήσεις μέσα από το τραγούδι και το παιχνίδι, τονώνοντας την δημιουργία της υγιούς σχέσης μεταξύ των μαθητών/τριών όπως, επίσης, και την ενίσχυση αποδοχής της διαφορετικότητας, της ενσυναίσθησης και του αλληλοσεβασμού. Θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε τις παραμέτρους σύμφωνα με τις οποίες οι νηπιαγωγοί θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν τις δημιουργικές παρορμήσεις των νηπίων, ώστε να διατηρήσουν την αυθεντικότητα της μουσικής εθνοτικής κουλτούρας τους παρόλο που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπως αυτές καταγράφονται μέσα σε κείμενα αναφοράς. Μας ενδιαφέρει, επίσης, η μελέτη και η καταγραφή ιδεών και εννοιών που φαίνεται να αξιοποιεί το συγκεκριμένο μοντέλο ώστε οι παιδαγωγοί να είναι σε θέση να παρέχουν

χώρο και χρόνο για έκφραση, ενδυναμώνοντας την μουσική ενσυναίσθηση των νηπίων για το διαφορετικό. Το θεωρητικό μέρος της ανακοίνωσης μας περιλαμβάνει δεδομένα που προκύπτουν από την ανάλυση και ερμηνεία κειμένων αναφοράς, τα οποία αναφέρονται στην διατήρηση της αυθεντικότητας και μουσικής κληρονομιάς, στην ενίσχυση της ενσυναίσθησης, κοινωνικής δικαιοσύνης, πολιτιστικής δημοκρατίας μέσω της μουσικής, καθώς και την δημιουργία ταυτότητας μέσω παιδικών ρημών. Αξιοποιούνται βιβλιογραφικές πηγές με βάση τη συλλογή δεδομένων που προέκυψε από τον βασικό προβληματισμό, την ερευνητική προσέγγιση, τα συμπεράσματα και την συζήτηση. Η κειμενική ανάλυση αξιοποιείται ως μεθοδολογικό ερευνητικό εργαλείο και εστιάζει σε διάφορα επίπεδα λεπτομέρειας των ερευνητικών υποθέσεων μας και αφορούν: στο θέμα και τον σκοπό που επιλέγει ο/οι εκάστοτε συγγραφέας/συγγραφείς (σε σχέση με το μήνυμα που προσπαθεί να μεταδώσει), στη δομή οργάνωσης του κειμένου και τη σειρά σκέψης που ακολουθεί, στις αναφορές και στη σύνδεση των εννοιών που εστιάζει αλλά και τις συνδέσεις με άλλα ερευνητικά δεδομένα. Τέλος, μέσω της κειμενικής ανάλυσης εξετάζουμε κατά πόσο το κάθε κείμενο σχετίζεται με τον μουσικό πολιτισμό και το εθνογραφικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρεται. Μέσα από την παρούσα μελέτη αποκαλύπτεται μια νέα μουσική παιδαγωγική προσέγγιση, αξιοποιώντας τα στάδια του προτεινόμενου μοντέλου σε τάξεις, ενισχύεται η μουσική γνώση για το εκάστοτε πολιτισμικό και εθνογραφικό πλαίσιο αναφοράς, και υπογραμμίζονται προτάσεις και στάσεις παιδαγωγών που θέλουν να συνδέουν την μουσική πάντα με την ανθρώπινη έκφραση και το νόημα του γοητευτικά νέου και πολιτισμικά διαφορετικού.

Λέξεις κλειδιά: Παγκόσμια μουσική παιδαγωγική, προσχολική ηλικία, μουσική ενσυναίσθηση, πολιτιστική ποικιλομορφία

Βιβλιογραφία

- Argyriou, M. (2023a). Classroom portraits based on world music pedagogy. Music in and as culture. *Oral Keynote speech. IARTSYMP: International Art Symposium, "The Rhythm of Art, Art in the 100th Anniversary of the Republic"*, May 8 – 13, 2023. Kocaeli University, Faculty of Fine Arts, Department of Music.
- Argyriou, M. (2023b). Liberty, equity, creativity! Innovating and inventing music in the classroom. Oral Presentation. In *Book of Abstracts of 30th EAS Conference/9th European ISME Regional Conference "Innovating and inventing music in the classroom"*, May 24-27, 2023.
- Campbell, P. S. (2004). *Teaching music globally: Experiencing music, expressing culture*. Oxford University Press.
- Campbell, P. S. (2018). *Music, education, and diversity*. Teachers College Press.
- Campbell, P. S. & Lum, C.H. (2019). *World music pedagogy: School-community intersections*. Oxford University Press.
- Coppola, W., Hebert, D., & Campbell P. S. (2021). *World music pedagogy: Teaching world music in higher education*. Oxford University Press.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ (Σ.Α.Ε.)

UNIVERSITY OF THE AEGEAN SCHOOL OF HUMANITIES (S.H.)

Κόσμοι Μορφές Πράξεις Εμπειρίες
Κατασκευάζοντας το Αεικίνητο

Worlds Forms Acts Experiences
Constructing The Restless

20 ΧΡΟΝΙΑ Σ.Α.Ε. 1997-2017

20 YEARS S.H. 1997-2017

E
d
U
t
o
r
i
a

ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ &
ΦΟΙΤΗΤΩΝ
2016-2017

Των Παιδαγωγικών Τμημάτων
Της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σ.Α.Ε.

Παν/μιο Αιγαίου

13 Μαΐου 2017

Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων

Κτίριο Κλεόβουλος

E

d

U

t

o

p

i

a

1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ &

ΦΟΙΤΗΤΩΝ

ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Οργάνωση: ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ (Σ.Α.Ε.)
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΓΑΙΟΥ

Συνδιοργάνωση: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων
Κτίριο «Κλεόβουλος»

12-13 Μαΐου 2018

E
d
U
t
o
p
i
a

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ & ΦΟΙΤΗΤΩΝ
2018-2019

Των Παιδαγωγικών Τμημάτων
της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών
Σ.Α.Ε
Παν/μιο Αιγαίου

11 Μαΐου 2019

Αίθουσα Κορνήλιος Καστοριάδης

3ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ &
ΦΟΙΤΗΤΩΝ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
2021-2022

Οργάνωση:

*Τμήμα Επιστημών της
Προσχολικής Αγωγής & του
Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης*

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

*21-22 Μαΐου 2022
Αίθουσα Κορνήλιος Καστοριάδης*

E

d

U

t

o

p

i

a

2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Προπτυχιακών φοιτητριών & φοιτητών
των Παιδαγωγικών Τμημάτων

27 & 28 Μαΐου 2023

Οργάνωση:
Τμήμα Επιστημών της
Προσχολικής Αγωγής και του
Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
(Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)
&
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής
Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)

Αίθουσα Πολλαπλών
Χρήσεων
«Κορνήλιος Καστοριάδης»

EduTopia

EduTopia

2024